

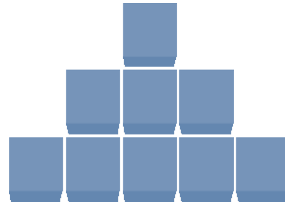
ΝΟΜΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ
ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

**ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ
ΕΥΡΩΠΑΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ**

Παρουσίαση Υποθέσεων
άρθρων 5 και 6 Ε.Σ.Δ.Α.

Ιούνιος 2021

Γραφείο Εκτέλεσης Αποφάσεων Ευρωπαϊκού
Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

ΝΟΜΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Εκτέλεση Αποφάσεων Ε.Δ.Δ.Α.

(παραβιάσεις των άρθρων 5 και 6 της Ε.Σ.Δ.Α.)

Στην προετοιμασία της παρούσας έκθεσης συνέβαλε το προσωπικό του Γραφείου Εκτέλεσης Αποφάσεων Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

Συντακτική ομάδα/επιμέλεια: Δημήτριος Καλόγηρος, Πάρεδρος Ν.Σ.Κ.
Σταυρούλα Τρεκλή, Πάρεδρος Ν.Σ.Κ.
Αικατερίνη Μαγριπτή, Δικ. Πληρ. Α' Ν.Σ.Κ.

Σχεδιασμός, σελιδοποίηση: Γιώργος Νάτσης

Επιτρέπεται η δωρεάν αναπαραγωγή του κειμένου αυτής της έκδοσης σε οποιαδήποτε μορφή ή μέσο, με την προϋπόθεση ότι αναπαράγεται με τρόπο ακριβή και μη παραπλανητικό.

Είναι απαραίτητη η αναφορά στα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους και στον τίτλο της έκδοσης. Σε περίπτωση που περιλαμβάνεται υλικό τρίτων, πρέπει να ζητηθεί η άδεια από τον αντίστοιχο κάτοχο των πνευματικών δικαιωμάτων.

Για ερωτήματα σχετικά με την έκδοση παρακαλώ επικοινωνήστε στο info@nsk.gr

Η παρούσα έκθεση τυπώθηκε τον Ιούνιο του 2021 σε 200 Αντίτυπα και είναι διαθέσιμη ηλεκτρονικά στη σελίδα www.nsk.gr

Νομικό Συμβούλιο του Κράτους

Ακαδημίας 68 και Χαρ. Τρικούπη, 10678 Αθήνα
info@nsk.gr – hagent@nsk.gr, www.nsk.gr

Εκτέλεση Αποφάσεων Ε.Δ.Δ.Α
(παραβιάσεις των άρθρων 5 και 6 της Ε.Σ.Δ.Α.)

Νομικό Συμβούλιο του Κράτους
Γραφείο Εκτέλεσης Αποφάσεων Ευρωπαϊκού
Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Εκτέλεση Αποφάσεων Ε.Δ.Δ.Α.

Συντομογραφίες

Συντομογραφία	Περιγραφή
ΕΔΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΜΚΟ	Μη Κυβερνητική Οργάνωση
ΝΣΚ	Νομικό Συμβούλιο του Κράτους
ΚΠοινΔ	Κώδικας Ποινικής Δικονομίας
ΚΔιοικΔ	Κώδικας Διοικητικής Δικονομίας

Εκτέλεση Αποφάσεων Ε.Δ.Δ.Α.

Περιεχόμενα

Πρόλογος	9
Κεφάλαιο 1ο: Υποθέσεις των οποίων η Επιτήρηση Ολοκληρώθηκε	13
Άρθρο 6	13
1. Τεκμήριο Αθωότητας	13
Α) Υποομάδα ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ.....	14
Β) Υποομάδα ΚΑΜΠΑΝΕΛΛΗΣ και ΝΕΡΑΤΤΙΝΙ.....	15
Γ) Υποομάδα ΚΑΒΙΛΙ, ΜΟΣΙΝΙΑΝ και ΓΙΟΣΑΚΗΣ αρ.3	16
Γενικά Μέτρα Συμμόρφωσης	18
Σχόλια.....	20
2. Πρόσβαση σε Δικαστήριο	23
Α) Υποομάδα ΚΑΜΒΥΣΗΣ, ΡΕΡΛΑΛΑ και ΚΑΡΑΒΕΛΑΤΖΗΣ	24
Β) Υποομάδα ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ – ΔΕΔΟΥΛΗ	25
Γ) Υποομάδα ΑΛΒΑΝΟΣ.....	27
Δ) Υποομάδα ΤΣΑΛΚΙΤΖΗΣ	28
Γενικά Μέτρα Συμμόρφωσης	29
Σχόλια.....	32
3. Ισότητα των Όπλων.....	35
Ομάδα ΓΙΟΣΑΚΗΣ αρ.1 και άλλες 7 υποθέσεις.....	35
Γενικά Μέτρα Συμμόρφωσης	37
Σχόλια.....	37
Άρθρο 5.....	39
Προσωπική Ελευθερία και Ασφάλεια	39
Ομάδα S.D. και άλλες 19 υποθέσεις.....	39
Γενικά Μέτρα Συμμόρφωσης	41

Εκτέλεση Αποφάσεων Ε.Δ.Δ.Α.

Σχόλια.....	42
Κεφάλαιο 2ο: Εκκρεμείς Υποθέσεις.....	43
Άρθρο 6.....	43
1. Πρόσβαση σε Δικαστήριο.....	43
Α) ΑΝΑΣΤΑΣΑΚΗΣ.....	43
Β) Ομάδα ΒΑΜΒΑΚΑΣ.....	47
Γ) ΒΑΜΒΑΚΑΣ (αρ. 2).....	51
2. Δικαίωμα Εξέτασης Μαρτύρων.....	52
ΠΑΝΑΓΗΣ.....	52
Άρθρο 5.....	55
Δικαίωμα στην Προσωπική Ελευθερία και Ασφάλεια.....	55
Α) ΚΡΑΣΣΑΣ.....	55
Β) Ομάδα ΒΕΝΙΟΣ.....	59

Πρόλογος

Κατά την τελευταία δεκαετία, μετά τις Συνόδους της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης στο Interlaken (2010) και στο Brighton (2012), οι οποίες είχαν ως στόχο την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (εφεξής «ΕΔΔΑ» ή «Δικαστήριο»), η σημασία της εκτέλεσης (συμμόρφωσης) των αποφάσεων του ΕΔΔΑ ως απόλυτα συνυφασμένης με την αποτελεσματικότητα του Δικαστηρίου, έχει αναδειχθεί και αποτελέσει αντικείμενο συζητήσεων στην Ελλάδα, στα υπόλοιπα κράτη-μέλη της ΕΣΔΑ και σε διάφορα διεθνή fora.

Η έννοια της εκτέλεσης των αποφάσεων του ΕΔΔΑ προσδιορίστηκε από τη νομολογία του ίδιου του ΕΔΔΑ και τις αποφάσεις της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης (Επιτροπή Μονίμων Αντιπροσώπων) ως η νομική υποχρέωση του κράτους, σε βάρος του οποίου διαπιστώθηκε παραβίαση της ΕΣΔΑ ή των Πρωτοκόλλων της (εναγόμενο κράτος), αφενός, να καταβάλει το ποσό που επιδικάσθηκε ως δίκαιη ικανοποίηση και, αφετέρου, να λάβει, υπό την εποπτεία της Επιτροπής Υπουργών, τα κατάλληλα ατομικά και γενικά μέτρα, ώστε να αποκατασταθούν, στο μέτρο του δυνατού, οι συνέπειες της παραβίασης και να διασφαλιστεί η μη εμφάνιση νέων παραβιάσεων οφειλόμενων στην ίδια αιτία.

Με την τροποποίηση της διαδικασίας επιτήρησης της εκτέλεσης των αποφάσεων (2010) από την Επιτροπή Υπουργών, η εν λόγω διαδικασία, η οποία παρουσίαζε μέχρι τότε τα χαρακτηριστικά μια παραδοσιακής πολιτικής/διπλωματικής διαδικασίας οργάνου διεθνούς οργανισμού «νομικοποιήθηκε»: θεσπίστηκαν δύο διαδικασίες επιτήρησης (ενισχυμένη και απλή) και προβλέφθηκαν προθεσμίες για την παρουσίαση των ατομικών και γενικών μέτρων συμμόρφωσης εκ μέρους του εναγόμενου κράτους με τυποποιημένο τρόπο (Σχέδια Δράσης/ActionPlans, Αναφορές Δράσης/ActionReports). Παράλληλα

προβλέφθηκε η δυνατότητα παρέμβασης στη διαδικασία της επιτήρησης συμμόρφωσης μη κυβερνητικών οργανώσεων και αποφασίσθηκε για λόγους διαφάνειας –παρά τον μη δημόσιο χαρακτήρα των συνεδριάσεων της Επιτροπής Υπουργών- η διεύρυνση της δημοσιότητας, με δημοσιοποίηση των υποβαλλόμενων από τα κράτη-μέρη Σχεδίων Δράσης/Αναφορών, των υποβαλλόμενων από ΜΚΟ κοινοποιήσεων και των σχετικών απαντήσεων των κρατών. Τέλος, με προτροπή της Επιτροπής Υπουργών και της Υπηρεσίας Εκτέλεσης των αποφάσεων του ΕΔΔΑ, συστήθηκαν στα κράτη-μέρη της ΕΣΔΑ μηχανισμοί με αρμοδιότητα την ευρεία διάχυση των αποφάσεων του ΕΔΔΑ και τη μέριμνα λήψης των κατάλληλων και επαρκών ατομικών και γενικών μέτρων συμμόρφωσης με τις αποφάσεις του ΕΔΔΑ.

Στη χώρα μας, ουσιαστική συμμετοχή στις ανωτέρω εξελίξεις έχει ο Πρόεδρος του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, ο οποίος, αφενός, εκπροσωπεί την Κυβέρνηση ενώπιον του ΕΔΔΑ και, αφετέρου, στο πλαίσιο εκτέλεσης των αποφάσεων του ΕΔΔΑ-μεταξύ άλλων- ενημερώνει τις ελληνικές αρχές για τις αποφάσεις του ΕΔΔΑ με τις οποίες διαπιστώθηκαν παραβιάσεις της ΕΣΔΑ, καθώς και για τις αιτίες των παραβιάσεων αυτών και προτείνει τα, κατά την κρίση του, ενδεδειγμένα ατομικά και γενικά μέτρα συμμόρφωσης.

Η παρούσα έκδοση φιλοδοξεί, στο πλαίσιο της ενημέρωσης των αρμόδιων αρχών, των νομικών, αλλά και κάθε ενδιαφερόμενου για την εκτέλεση των αποφάσεων του ΕΔΔΑ να παρουσιάσει ορισμένες υποθέσεις, στις οποίες το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβιάσεις των άρθρων 5 και 6 της ΕΣΔΑ, καθώς και τα γενικά μέτρα συμμόρφωσης που λήφθηκαν από τις ελληνικές αρχές προς συμμόρφωση με κάποιες από τις αποφάσεις αυτές και οδήγησαν πρόσφατα την Επιτροπή Υπουργών να τερματίσει τη σχετική διαδικασία επιτήρησης της συμμόρφωσης/εκτέλεσης. Δεδομένου ότι στην έννοια των «γενικών μέτρων συμμόρφωσης» περιλαμβάνονται όχι μόνο η θέσπιση νέων κανόνων ή η τροποποίηση της ισχύουσας νομοθεσίας, αλλά και η αλλαγή της νομολογίας και της διοικητικής πρακτικής, διευκρινίζεται ότι ως

«ελληνικές αρχές» νοούνται όχι μόνο η νομοθετική και η εκτελεστική εξουσία, αλλά και τα κάθε δικαιοδοσίας δικαστήρια.

Στην έκδοση περιλαμβάνονται και αποφάσεις, των οποίων η διαδικασία εκτέλεσης εκκρεμεί ενόψει της αναμονής λήψης γενικών μέτρων.

1 Κεφάλαιο 1ο: Υποθέσεις των οποίων η Επιτήρηση Ολοκληρώθηκε

Άρθρο 6

1. Τεκμηρίο Αθωότητας

Σε αυτή την ομάδα είχαν ενταχθεί οι ακόλουθες υποθέσεις (κατά χρονολογική σειρά δημοσίευσης):

- α. ΚΑΜΠΑΝΕΛΛΗΣ(9029/05)¹
- β. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ (35522/04)²
- γ. KABILI (28606/05)³
- δ. NERATTINI (43529/07)
- ε. ΓΙΟΣΑΚΗΣ αρ.3 (5689/08) και
- στ. MOSINIAN (8045/10)

Κοινό στοιχείο όλων των υποθέσεων της ομάδας είναι η διαπίστωση παραβίασης της αρχής του τεκμηρίου αθωότητας (Άρθρο 6 § 2 της Σύμβασης). Σε ορισμένες υποθέσεις διαπιστώθηκαν και άλλες παραβιάσεις. Ο τρόπος, όμως παραβίασης του τεκμηρίου και, συνακόλουθα, των αναγκαίων μέτρων συμμόρφωσης επιβάλλει τη διάκριση υποομάδων. Ειδικότερα:

¹ Τελικό ψήφισμα CM/ResDH(2019)176, <http://hudoc.exec.coe.int/eng?i=001-196013>. Σημειώνεται ότι οι υποθέσεις αφορούσαν και παραβίαση του άρθ. 5 § 3 της ΕΣΔΑ και ειδικότερα τη νομιμότητα της κράτησης, λόγω ανεπαρκούς αιτιολόγησης απόφασης επιβολής προσωρινής κράτησης.

² Τελικό ψήφισμα CM/ResDH(2019)130, <http://hudoc.exec.coe.int/eng?i=001-194416>. Βλ. επίσης και Σισμανίδης, αρ. 66602/09, απόφαση της 09/06/2016, τελικό ψήφισμα CM/ResDH(2019), <http://hudoc.exec.coe.int/eng?i=001-196843>.

³ Τελικό ψήφισμα CM/ResDH(2019)175, [https://hudoc.exec.coe.int/FRE#{"EXECIdentifier":\["001-196011"\]}](https://hudoc.exec.coe.int/FRE#{).

Α) Υποομάδα ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ιστορικό

Στην υπόθεση αυτή το Δικαστήριο διαπίστωσε παραβίαση του τεκμηρίου αθωότητας, λόγω μη λήψης υπόψη από τα διοικητικά δικαστήρια αθωωτικής απόφασης ποινικού δικαστηρίου, ζωτικής σημασίας για την έκβαση της διοικητικής δίκης.

Πιο συγκεκριμένα, ο προσφεύγων, προκειμένου να τύχει στεγαστικής συνδρομής από τον Οργανισμό Στεγαστικής Κατοικίας, δήλωσε ότι στερείται ακίνητης περιουσίας. Σε έλεγχο που διενεργήθηκε, μετά την παροχή στέγης, διαπιστώθηκε ότι ο προσφεύγων ήταν ιδιοκτήτης κτιρίου που είχε ανεγερθεί σε συγκεκριμένη περιοχή. Στη συνέχεια ο Οργανισμός Εργατικής Κατοικίας ανακάλεσε την απόφαση παροχής στεγαστικής συνδρομής και κατέθεσε εναντίον του προσφεύγοντα μηνυτήρια αναφορά για απάτη και ψευδή δήλωση. Μολονότι ο προσφεύγων απαλλάχθηκε από το ποινικό δικαστήριο, λόγω αμφιβολιών, τα αρμόδια διοικητικά δικαστήρια απέρριψαν την αίτηση ακύρωσης της απόφασης ανάκλησης στεγαστικής συνδρομής με την αιτιολογία ότι το ποινικό δικαστήριο δεν διαπίστωσε ότι ο προσφεύγων δεν είχε διαπράξει τα εγκλήματα για τα οποία είχε κατηγορηθεί, αλλά τον απήλλαξε λόγω αμφιβολιών.

Αιτία παραβίασης

Το ΕΔΔΑ υπενθύμισε, καταρχάς, ότι σύμφωνα με τη νομολογία του, η διατύπωση αμφιβολιών για την αθωότητα ενός κατηγορουμένου δεν είναι αποδεκτή, εφόσον η απαλλαγή του έχει καταστεί τελεσίδικη. Ακόμη κι αν πρόκειται για απαλλαγή λόγω αμφιβολιών, η έκφραση αμφισβητήσεων, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που αφορούν τους λόγους της απαλλαγής, δεν είναι συμβατή με το τεκμήριο της αθωότητας. Ειδικότερα, δυνάμει της αρχής «in dubio pro reo», η οποία αποτελεί ιδιαίτερη έκφραση της αρχής του τεκμηρίου αθωότητας, καμία ποιοτική διαφορά δεν πρέπει να υφίσταται μεταξύ

Υποθέσεις των οποίων η Επιτήρηση Ολοκληρώθηκε – Άρθρο 6

μιας απαλλαγής λόγω έλλειψης αποδείξεων και μιας απαλλαγής λόγω διαπίστωσης της αδιαμφισβήτητης αθωότητας του κατηγορούμενου. Περαιτέρω, στο πλαίσιο του άρθρου 6 § 2 της Σύμβασης, το διατακτικό μίας αθωωτικής απόφασης πρέπει να δεσμεύει κάθε άλλη αρχή, η οποία αποφαίνεται με άμεσο ή έμμεσο τρόπο επί της ποινικής ευθύνης του ενδιαφερομένου. Το ΕΔΔΑ παρατήρησε ότι, στην προκειμένη περίπτωση, τα διοικητικά δικαστήρια εστίασαν, ρητά και χωρίς καμία επιφύλαξη, στο γεγονός ότι ο προσφεύγων είχε αθωωθεί λόγω αμφιβολιών, για να αιτιολογήσουν το συμπέρασμά τους ότι η μη δήλωση ύπαρξης ακίνητης περιουσίας του ήταν σκόπιμη.

B) Υπομάδα ΚΑΜΠΑΝΕΛΛΗΣ και ΝΕΡΑΤΤΙΝΙ

Ιστορικό

Στις υποθέσεις αυτές το δικαστήριο διαπίστωσε παραβίαση του τεκμηρίου της αθωότητας στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών.

Στην Καμπανέλλης το δικαστικό συμβούλιο έκανε δεκτή αίτηση άρσης προσωρινής κράτησης με την αιτιολογία ότι ο χρόνος προσωρινής κράτησης του προσφεύγοντα «ήταν αρκετός για να τον συνεντεύσει».

Στην Nerattini το δικαστικό συμβούλιο απέρριψε αίτηση άρσης προσωρινής κράτησης, σε υπόθεση παράβασης νόμου περί ναρκωτικών, με την αιτιολογία ότι στο σπίτι του κρατούμενου βρέθηκαν αρχαιοτήτες και, αν αφηνόταν ελεύθερος, θα διέπραττε και άλλες πράξεις αρχαιοκαπηλίας, ενώ ποινική δίωξη για αρχαιοκαπηλία δεν είχε ασκηθεί.

Αιτία παραβίασης

Το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι, σύμφωνα με τη νομολογία του, ο κανόνας του τεκμηρίου αθωότητας παραβιάζεται, αν μία δικαστική απόφαση (βούλευμα, απόφαση επί αίτησης άρσης προσωρινής κράτησης κ.ά) που αφορά τον κατηγορούμενο δημιουργεί την εντύπωση ότι είναι ένοχος, μολονότι δεν έχει ακόμα διαπιστωθεί νόμιμα η ενοχή του. Ακόμα και στην περίπτωση που δεν γίνεται ρητή

αναφορά περί ενοχής είναι δυνατό από συγκεκριμένη διατύπωση να δίνεται η εντύπωση ότι ο δικαστής θεωρεί ένοχο το πρόσωπο, στο οποίο αναφέρεται. Το ΕΔΔΑ σημείωσε, περαιτέρω, ότι οι δηλώσεις των δικαστών αποτελούν αντικείμενο πιο ενδεδεχούς ελέγχου, σε σχέση με εκείνες των ανακριτικών αρχών (εισαγγελικοί λειτουργοί, αστυνομικοί). Στις συγκεκριμένες περιπτώσεις, το Δικαστήριο επισήμανε ότι απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή στην επιλογή των χρησιμοποιουμένων εκφράσεων κατά την έκδοση βουλευμάτων ή άλλων αποφάσεων της προδικασίας. Υπό το φως των περιστάσεων των υποθέσεων, κατέληξε ότι οι επίδικες εκφράσεις θα μπορούσαν να εξομοιωθούν προς κήρυξη ενοχής, η οποία προδικάζει την εκτίμηση των αποδείξεων από το αρμόδιο δικαστήριο.

Γ) Υποομάδα **KABILI, MOSINIAN** και **ΓΙΟΣΑΚΗΣ αρ.3**

Ιστορικό

Στις υποθέσεις αυτές το τεκμήριο παραβιάσθηκε στη διαδικασία του άρθρου 533 ΚΠΔ, κατά την εκδίκαση των αιτήσεων καταβολής αποζημιώσεων προσωρινά κρατηθέντων, οι οποίοι, στη συνέχεια, απαλλάχθηκαν. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο έκρινε ότι αιτιολογίες των αποφάσεων επί της αίτησης αποζημίωσης σύμφωνα με τις οποίες οι απαλαχθέντες είχαν καταστεί συνυπαίτιοι της κράτησής τους ή δεν είχαν αθωωθεί, αλλά είχε παύσει η εναντίον τους ποινική δίωξη, δεν συμβιβάζονται με το τεκμήριο αθωότητάς τους, εφόσον δίνουν την εντύπωση ότι τους θεωρούν ενόχους.

Αιτία παραβίασης

Το ΕΔΔΑ αναφέρθηκε στην πάγια νομολογία του, σύμφωνα με την οποία το άρθρο 6 § 2 της ΕΣΔΑ εφαρμόζεται όχι μόνο στις διαδικασίες που αφορούν στο στενό πλαίσιο της ποινικής δίκης, αλλά και στις διαδικασίες που συνδέονται στενά με τα ζητήματα της ποινικής ευθύνης του κατηγορουμένου, όπως σε εκείνες που αφορούν στο δικαίωμά του σε αποζημίωση λόγω κράτησης. Στο πλαίσιο αυτό, μπορεί να τεθεί

Υποθέσεις των οποίων η Επιτήρηση Ολοκληρώθηκε – Άρθρο 6

ζήτημα παραβίασης του τεκμηρίου αθωότητας αν οι λόγοι απόρριψης του σχετικού αιτήματος ισοδυναμούν, κατ' ουσία, με διαπίστωση ενοχής, χωρίς αυτή να έχει, προηγουμένως, νόμιμα διαπιστωθεί. Το Δικαστήριο υπενθύμισε, περαιτέρω, τη νομολογία του, σύμφωνα με την οποία η μετάθεση του βάρους της απόδειξης από τον κατηγορο στην υπεράσπιση αντίκειται στην αρχή του τεκμηρίου της αθωότητας. Το ΕΔΔΑ κατέληξε ότι αιτιολογία απόφασης, με την οποία απορρίπτεται αίτημα αποζημίωσης για μη νόμιμη κράτηση, με το σκεπτικό ότι ο κατηγορούμενος δεν απόδειξε ή δεν συνέβαλε στην απόδειξη της αθωότητάς του ή ότι η παύση της ποινικής δίωξης δεν συνιστά αθώωση, παραβιάζει το τεκμήριο αθωότητας.

Γενικά Μέτρα Συμμόρφωσης

α) Νομοθετικές Τροποποιήσεις

1. Με το άρθ. 17 του ν. 4446/2016 τροποποιήθηκε το άρθ. 5 § 2 του ΚΔιοικΔ και πλέον προβλέπεται ότι τα Διοικητικά Δικαστήρια δεσμεύονται από τις αμετάκλητες αθωωτικές αποφάσεις των ποινικών δικαστηρίων, εκτός εάν η απαλλαγή στηρίχθηκε στην έλλειψη αντικειμενικών ή υποκειμενικών στοιχείων που δεν αποτελούν προϋπόθεση της διοικητικής παράβασης. Στην αιτιολογική έκθεση του νόμου γίνεται ρητή αναφορά στην απόφαση του ΕΔΔΑ στην υπόθεση Σταυρόπουλος.
2. Μετά από τροποποίηση του άρθρου 171 του ΚΠοινΔ, προβλέπεται απόλυτη ακυρότητα, αν δεν τηρηθούν οι διατάξεις που καθορίζουν την άσκηση των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στην ΕΣΔΑ, συμπεριλαμβανομένου, επομένως, και του τεκμηρίου αθωότητας.
3. Ο νόμος 4596/2019 ενσωμάτωσε στην ελληνική έννομη τάξη την Οδηγία 2016/343/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, με την οποία θεσπίζονται κοινοί ελάχιστοι κανόνες σχετικά με ορισμένες πτυχές του δικαιώματος στο τεκμήριο αθωότητας, καθώς και με το δικαίωμα παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του κατά την ποινική διαδικασία. Το άρθρο 7 του παραπάνω νόμου προβλέπει τη δυνατότητα άσκησης αγωγής αποζημίωσης (άρθρα 105 -106 ΕισΝΑΚ), προς αποκατάσταση της βλάβης, την οποία ο ενδιαφερόμενος υπέστη εξαιτίας της προσβολής του τεκμηρίου αθωότητάς του από δηλώσεις δημόσιων αρχών που έλαβαν χώρα σε οποιοδήποτε στάδιο της διαδικασίας πριν την έκδοση της απόφασης σε πρώτο ή δεύτερο βαθμό και οι οποίες (δηλώσεις) αναφέρονται κατά τρόπο άμεσο στην εκκρεμή ποινική διαδικασία.

β) Μεταστροφή Νομολογίας

Ήδη πριν την εισαγωγή της παραπάνω νομοθετικής τροποποίησης, τα Διοικητικά Δικαστήρια είχαν εναρμονίσει τη νομολογία τους με τη νομολογία του ΕΔΔΑ, κρίνοντας επί υποθέσεων, των οποίων τα πραγματικά περιστατικά είχαν λάβει χώρα πριν το 2016, ότι το διοικητικό δικαστήριο δεσμεύεται από την αμετάκλητη αθωωτική απόφαση του ποινικού δικαστηρίου, καθώς η ποινική απόφαση συνιστά δεδικασμένο και για την ενώπιον των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων δίκη⁴.

⁴ ΣτΕ2346/2017, 1778/2017, 680/2017

Σχόλια

Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου το τεκμήριο αθωότητας απαιτεί, μεταξύ άλλων: (α) τα μέλη ενός δικαστηρίου να μην έχουν σχηματίσει πεποιθήση για την ενοχή ή μη του κατηγορούμενου πριν από την έναρξη της αποδεικτικής διαδικασίας, (β) το βάρος της απόδειξης βαρύνει τη διωκτική αρχή και (3) οποιαδήποτε αμφιβολία πρέπει να είναι υπέρ του κατηγορουμένου. Όπως προαναφέρθηκε, το τεκμήριο αθωότητας παραβιάζεται εάν δικαστική απόφαση σχετικά με κατηγορούμενο δημιουργεί την εντύπωση ότι είναι ένοχος, μολοντί η ενοχή του δεν έχει ακόμη αποδειχθεί. Το τεκμήριο διέπει την ποινική διαδικασία στο σύνολό της, ανεξάρτητα από το αποτέλεσμα της δίωξης, και τυγχάνει εφαρμογής και στην αιτιολογία του διατακτικού μιας απαλλακτικής απόφασης, εάν σε αυτή αναφέρεται ή υπονοείται ότι ο κατηγορούμενος είναι στην πραγματικότητα ένοχος⁵. Ακόμα και μια απόφαση που παύει την ποινική δίωξη λόγω παραγραφής μπορεί να θεωρηθεί από το ΕΔΔΑ ότι παραβιάζει το τεκμήριο αθωότητας, εφόσον δίνει την εντύπωση ότι η μη καταδίκη του κατηγορουμένου οφείλεται αποκλειστικά στην παραγραφή των αδικημάτων, για τα οποία κατηγορείται.

Πρέπει να γίνει μια θεμελιώδης διάκριση μεταξύ, αφενός, μιας δήλωσης ότι απλώς ένα άτομο είναι ύποπτο ότι διέπραξε ένα αδίκημα και, αφετέρου, μιας σαφούς δήλωσης, που έγινε χωρίς οριστική καταδίκη, ότι το άτομο διέπραξε το εν λόγω αδίκημα. Σε αυτό το πλαίσιο, το Δικαστήριο υπογράμμισε τη σημασία της επιλογής των λέξεων στις δηλώσεις που γίνονται πριν ένα πρόσωπο δικασθεί και κριθεί τελεσίδικα ένοχο για κάποιο αδίκημα⁶. Λαμβάνοντας υπόψη ότι οι δηλώσεις δικαστών υπόκεινται σε αυστηρότερο έλεγχο, το ΕΔΔΑ κρίνει ότι αρκεί για την παραβίαση του τεκμηρίου να υπάρχει κάποιο σκεπτικό που

⁵ Cleve κατάΓερμανίας § 41 «the presumption of innocence applies to the reasons given in a judgment acquitting the accused in its operative provisions, from which the reasoning cannot be dissociated. It may be breached if the reasoning reflects an opinion that the accused is in fact guilty»

⁶ Dakaras, § 41, Böhmer, § 54 και 56, Nešfák κατά Σλοβακίας, αριθ. 65559/01, §§ 88 -89

Υποθέσεις των οποίων η Επιτήρηση Ολοκληρώθηκε – Άρθρο 6

υποδηλώνει ότι το δικαστήριο θεωρεί τον κατηγορούμενο ένοχο. Σημειώνεται ότι το Δικαστήριο θεωρεί για παράδειγμα πιο αρμόζον για τον εθνικό δικαστή, είτε να αποστασιοποιηθεί σαφώς π.χ. από τις δηλώσεις του μάρτυρα/εμπειρογνώμονα σχετικά με την ενοχή του κατηγορούμενου, είτε να συμβουλευτεί το πρόσωπο αυτό να μην κάνει ανεπιθύμητες δηλώσεις σχετικά με την ποινική ευθύνη του κατηγορούμενου.

Τέλος, το γεγονός ότι ο προσφεύγων κρίθηκε ένοχος σε πρώτο βαθμό δεν επιδρά στο αρχικό του δικαίωμα να θεωρείται αθώος έως ότου καταδικασθεί τελεσίδικα.

Από τα παραπάνω καθίσταται σαφής η σημασία της επιλογής των εκφράσεων που χρησιμοποιούνται από δικαστές ή από εκπροσώπους άλλων αρχών⁷, κατά την ποινική προδικασία ή κατά την κύρια διαδικασία, προκειμένου να αποφεύγονται, κατά το δυνατό, ατυχείς εκφράσεις, που μπορεί να μη συνάδουν προς την παραπάνω νομολογία του ΕΔΔΑ.

⁷ Κώνστας κατά Ελλάδα (53466/07), όπου η αναφορά στην ενοχή του κατηγορούμενου, ο οποίος δεν είχε καταδικασθεί τελεσίδικα, έγινε από Υπουργό κατά τη διάρκεια συζήτησης στη Βουλή.

Εκτέλεση Αποφάσεων Ε.Δ.Δ.Α.

Υποθέσεις των οποίων η Επιτήρηση Ολοκληρώθηκε – Άρθρο 6

2. Πρόσβαση σε Δικαστήριο

Σε αυτή την ομάδα είχαν ενταχθεί οι ακόλουθες υποθέσεις:

- α. ΚΑΜΒΥΣΗΣ (2735/08)⁸,
- β. PERLALA (17721/04)
- γ. ΚΑΡΑΒΕΛΑΤΖΗΣ (30340/07)⁹
- δ. ΑΛΒΑΝΟΣ (38731/05)¹⁰
- ε. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ-ΔΕΔΟΥΛΗ (24779/08 και άλλες 10 υποθέσεις)¹¹
- στ. ΤΣΑΛΚΙΤΖΗΣ(11801/04)
- ζ. ΣΥΓΓΕΛΙΔΗΣ (24895/07)¹²

Κοινό στοιχείο αυτών των υποθέσεων είναι η διαπίστωση παραβίασης του δικαιώματος πρόσβασης σε δικαστήριο, ως πτυχή του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη (Άρθρο 6 § 1 της Σύμβασης) και κατηγοριοποιούνται στις ακόλουθες υποομάδες:

⁸ Τελικό ψήφισμα CM/ResDH(2019)90 <http://hudoc.exec.coe.int/eng?i=001-192970>

⁹ Τελικό ψήφισμα CM/ResDH(2018)205 <http://hudoc.exec.coe.int/eng?i=001-184328>

¹⁰ Τελικό Ψήφισμα CMResDH(2016)178 <http://hudoc.exec.coe.int/eng?i=001-165190>

¹¹ Τελικό ψήφισμα CM/ResDH(2017)288

[https://hudoc.exec.coe.int/FRE#{"EXECIdentifier":\["001-177631"\]}](https://hudoc.exec.coe.int/FRE#{)

¹² Τελικό Ψήφισμα [https://hudoc.exec.coe.int/FRE#{"EXECIdentifier":\["001-204858"\]}](https://hudoc.exec.coe.int/FRE#{)

Α) Υποομάδα **KAMBYΣΗΣ, PERLALA** και **KΑΡΑΒΕΛΑΤΖΗΣ**

Οι υποθέσεις αυτές αφορούν στη φορμαλιστική ερμηνεία διατάξεων εθνικού δικαίου σχετικά με το παραδεκτό ενδίκων μέσων από τα ανώτατα δικαστήρια της χώρας. Συγκεκριμένα:

Ιστορικό

Στην Καμβύσης το ΣτΕ απέρριψε το 2007 αίτηση ακύρωσης που άσκησε ο προσφεύγων κατά της απόφασης ανάκλησης διορισμού του στην θέση επίκουρου καθηγητή, ως απαράδεκτης, λόγω εκπρόθεσμης άσκησης, κρίνοντας ότι ο προσφεύγων, όπως προέκυπτε από το ιστορικό της υπόθεσης, καθώς και από «το έντονο και εύλογο συμφέρον του να ενημερώνεται για την εξέλιξη της υπόθεσής του», είχε λάβει γνώση της προσβαλλόμενης πράξης πάνω από εξήντα μέρες πριν την άσκηση της αίτησης ακύρωσης.

Στις υποθέσεις Perlala και Καραβελατζής ο Άρειος Πάγος απέρριψε ως απαράδεκτο λόγο αναίρεσης που στηριζόταν σε παραβίαση του άρθ. 6 § 1 της Σύμβασης, κρίνοντας ότι δεν συνιστούσε ιδιαίτερο λόγο αναίρεσης, επομένως, δεν μπορούσε να γίνει επίκλησή του αυτοτελώς, παρά μόνο «σε συνδυασμό με άλλο ελάττωμα της διαδικασίας το οποίο υπάγεται στους λόγους αναίρεσης που προβλέπονται περιοριστικά από το άρθρο 510 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας», κάτι το οποίο δεν συνέβαινε στην προκειμένη περίπτωση.

Αιτία παραβίασης

Το ΕΔΔΑ σημείωσε ότι η ασφάλεια δικαίου απαιτεί το δικαστήριο που έχει επιληφθεί μιας υπόθεσης να βεβαιώνεται ότι το πρόσωπο, του οποίου τα δικαιώματα έχουν θιγεί, έλαβε πραγματικά γνώση της επίδικης πράξης για να μπορέσει να την προσβάλει αποτελεσματικά ενώπιον της δικαιοσύνης. Το ΕΔΔΑ κατέληξε ότι το ΣτΕ, κάνοντας απλώς υποθέσεις, χωρίς να προσδιορίζει ρητά ποια ήταν η

Υποθέσεις των οποίων η Επιτήρηση Ολοκληρώθηκε – Άρθρο 6

μέρα, από την οποία άρχιζε να τρέχει η προθεσμία (dies a quo) άσκησης αίτησης αναίρεσης, εμπόδισε στην πράξη την εξέταση της ουσίας της αίτησης του προσφεύγοντα. Ο περιορισμός αυτός που επιβλήθηκε στο δικαίωμά του πρόσβασης σε δικαστήριο, δεν ήταν ανάλογος με το σκοπό της ασφάλειας δικαίου και της ορθής απονομής της δικαιοσύνης (Καμβύσης).

Περαιτέρω, το ΕΔΔΑ αναγνώρισε ότι οι προϋποθέσεις, όσον αφορά το παραδεκτό μίας αίτησης αναίρεσης, είναι δυνατόν να είναι αυστηρότερες εκείνων μίας έφεσης. Ωστόσο, υπενθυμίζοντας ότι, δυνάμει του ελληνικού Συντάγματος, η Σύμβαση αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του ελληνικού νομικού συστήματος και υπερισχύει από κάθε άλλη αντίθετη διάταξη του εθνικού δικαίου (28 § 1Σ), έκρινε ότι η ερμηνεία στην οποία κατέληξε ο Άρειος Πάγος συνιστούσε μία υπερβολικά τυπολατρική προσέγγιση, η οποία εμπόδισε να εξετασθεί η υπόθεση του προσφεύγοντα (Perlala).

B) Υποομάδα ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ – ΔΕΔΟΥΛΗ

Στις υποθέσεις αυτές το ΕΔΔΑ διαπίστωσε μη συμμόρφωση ή καθυστερημένη συμμόρφωση της Διοίκησης με αποφάσεις εθνικών δικαστηρίων.

Ιστορικό

Παρά την έκδοση τελεσίδικων αποφάσεων από τα εθνικά δικαστήρια, η Διοίκηση δεν συμμορφώθηκε, ή συμμορφώθηκε με καθυστέρηση, προς το διατακτικό των αποφάσεων αυτών, σε υποθέσεις που αφορούσαν, μεταξύ άλλων, την καταβολή αποζημίωσης ή τόκων υπερημερίας, την προαγωγή δημόσιων υπάλληλων, την έκδοση νέων υπουργικών αποφάσεων που όριζαν το κοστολόγιο νοσηλείας σε ιδιωτικές κλινικές, σε συνέχεια ακύρωσης των παλαιών κ.λπ.

Αιτία παραβίασης

Παραπέμποντας στην απόφαση Hornsby¹³, το ΕΔΔΑ υπενθύμισε ότι το δικαίωμα πρόσβασης σε Δικαστήριο θα ήταν πλασματικό αν η εθνική έννομη τάξη κάθε συμβαλλόμενου Κράτους επέτρεπε μια δεσμευτική δικαστική απόφαση να μένει ανενεργή εις βάρος ενός διαδίκου. Η πραγματική προστασία του πολίτη και η αποκατάσταση της νομιμότητας συνεπάγονται την υποχρέωση της Διοίκησης να συμμορφώνεται προς τις δικαστικές αποφάσεις που εκδίδονται από τα δικαστήρια της χώρας.

Περαιτέρω, το Δικαστήριο έκρινε ότι η προβλεπόμενη στον ν. 3068/2002 προσφυγή στα Τριμελή Συμβούλια Συμμόρφωσης δεν αποτελεί ένα αποτελεσματικό ένδικο μέσο σε περίπτωση άρνησης εκτέλεσης δικαστικής απόφασης, καθόσον τα Συμβούλια αυτά μπορούν μόνο να βεβαιώσουν την άρνηση της Διοίκησης να συμμορφωθεί με μία δικαστική απόφαση και να επιδικάσει, ενδεχομένως, αποζημίωση στον ενδιαφερόμενο. Εν τούτοις, το Δικαστήριο θεωρεί ότι ουδόλως επαρκεί η διαπίστωση της μη εκτέλεσης μιας απόφασης. Θα πρέπει αυτή να συνοδεύεται και από συγκεκριμένα και άμεσα νομικά αποτελέσματα, ήτοι την ταχεία και πλήρη εκτέλεσή της. Η καταβολή μίας αποζημίωσης λειτουργεί επικουρικά, ως επανόρθωση της βλάβης που προκλήθηκε, ενώ η ποινική δίωξη των υπεύθυνων υπαλλήλων δεν οδηγεί σε άμεση εκτέλεση της απόφασης¹⁴.

¹³ Της 19 Μαρτίου 1997

¹⁴ Κανελλόπουλος § 20.

Γ) Υποομάδα ΑΛΒΑΝΟΣ

Ιστορικό

Στις υποθέσεις της υποομάδας αυτής το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι παραβιάστηκε το δικαίωμα πρόσβασης των προσφευγόντων σε δικαστήριο επειδή ο Άρειος Πάγος, σε πολιτικές υποθέσεις, απέρριψε ως απαράδεκτους λόγους αναίρεσης, επειδή οι προσφεύγοντες δεν διελάμβαναν στα αναιρετήρια τις παραδοχές των προσβαλλόμενων αποφάσεων.

Αιτία παραβίασης

Η απόρριψη από τον Άρειο Πάγο σε αστικής φύσης υποθέσεις ως αορίστων των αναιρετικών λόγων, επειδή οι προσφεύγοντες δεν εξιστορούσαν στην αίτηση αναίρεσης όσα είχε δεχτεί επί της ουσίας το Εφετείο, δηλαδή τα γεγονότα στα οποία βασίστηκε η κρίση του δικαστηρίου αυτού, συνιστά υπερβολικά φορμαλιστική προσέγγιση, η οποία δεν απορρέει από συγκεκριμένη δικονομική διάταξη, αλλά συνιστά μια πρόσθετη προϋπόθεση παραδεκτού που δημιουργήθηκε από τη νομολογία.

Κατά το ΕΔΔΑ, όταν οι λόγοι αναίρεσης αφορούν στην ερμηνεία νομοθετικών διατάξεων που εφαρμόστηκαν από το δευτεροβάθμιο δικαστήριο δεν είναι απαραίτητη η παράθεση των πραγματικών περιστατικών, όπως τα έχει δεχτεί το Εφετείο, για την διενέργεια νομικού ελέγχου από τον Άρειο Πάγο. Το ίδιο συμβαίνει όταν ο ανώτατος δικαστής έχει εύκολη πρόσβαση στο κείμενο της προσβαλλόμενης απόφασης που υπάρχει στην δικογραφία, ώστε να διαπιστώσει την ακρίβεια του γεγονότος που εκτίθεται στο αναιρετήριο .

Η υπερβολικά προσηλωμένη στους τύπους ερμηνεία εμποδίζει την εξέταση του ενδίκου μέσου που ασκήθηκε στην ουσία του. Σε κάθε περίπτωση πρέπει να εξασφαλίζεται στους διαδίκους δικαίωμα

αποτελεσματικής πρόσβασης στα δικαστήρια σχετικά με αποφάσεις που αφορούν «δικαιώματα και υποχρεώσεις αστικής φύσης».

Δ) Υπομάδα ΤΣΑΛΚΙΤΖΗΣ

Οι υποθέσεις αυτές αφορούν την άρνηση της Βουλής να άρει την ασυλία βουλευτή εναντίον του οποίου είχε ασκηθεί ποινική δίωξη

Ιστορικό

Στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών κατά βουλευτών για καταμηνυόμενα εγκλήματα που δεν αφορούσαν στην άσκηση των καθηκόντων τους, η Βουλή αρνήθηκε να άρει την ασυλία τους. Αντίθετα, οι βουλευτές μπορούσαν να πετύχουν την ποινική δίωξη και καταδίκη των μηνυτών τους για τις ίδιες υποθέσεις, προβάλλοντας αντίθετους ισχυρισμούς ενώπιον των δικαστηρίων.

Αιτία παραβίασης

Το ΕΔΔΑ σημείωσε ότι, ελλείψει σαφούς σύνδεσης ενός εγκλήματος με την άσκηση βουλευτικών καθηκόντων, θα πρέπει να ερμηνεύεται στενά η ύπαρξη αναλογικότητας μεταξύ μέσου και επιδιωκόμενου σκοπού, ιδίως όταν ο περιορισμός στην πρόσβαση σε δικαστήριο επιβάλλεται από απόφαση πολιτικού οργάνου. Εξάλλου, το ΕΔΔΑ τόνισε ότι η αναστολή των ποινικών διαδικασιών σε βάρος βουλευτή, κατά τη διάρκεια της βουλευτικής του θητείας, οδηγεί στην παρέλευση μεγάλου χρονικού διαστήματος μεταξύ τέλεσης των καταμηνυόμενων εγκλημάτων και έναρξης της ποινικής δίωξης, γεγονός που καθιστά την έκβαση της τελευταίας αβέβαιη, ιδίως σε σχέση με τη δυνατότητα συλλογής αποδείξεων. Κατόπιν αυτών, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι οι προσφεύγοντες δεν μπορούσαν να έχουν αποτελεσματική πρόσβαση σε δικαστήριο, κατά παραβίαση του άρθρου 6 § 1 ΕΣΔΑ.

Γενικά Μέτρα Συμμόρφωσης

ΚΑΜΒΥΣΗΣ

- 1. Μεταστροφή της νομολογίας.** Με αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας, έγινε δεκτό ότι η κρίση για το χρόνο γνώσης του περιεχομένου της προσβαλλόμενης πράξης, ως αφετηρία εκκίνησης της προθεσμίας για την άσκηση αίτησης ακύρωσης, πρέπει να είναι καλά τεκμηριωμένη και να προκύπτει από συγκεκριμένα στοιχεία του φακέλου της κάθε υπόθεσης¹⁵, να προκύπτει, δηλαδή, σαφώς ο χρόνος γνώσης του περιεχομένου της προσβαλλόμενης απόφασης, π.χ. από την άσκηση από τον ενδιαφερόμενο άλλων προσφυγών κατά της προσβαλλόμενης πράξης ενώπιον διοικητικών αρχών¹⁶. Τέλος, γίνεται δεκτό ότι δεν αρκεί η παρέλευση σημαντικού χρονικού διαστήματος από την έκδοση της προβαλλόμενης πράξης, σε συνδυασμό με το έντονο εύλογο συμφέρον των αιτούντων να παρακολουθούν την εξέλιξη της υπόθεσής τους, για να αποδειχθεί η γνώση της πράξης¹⁷.
- 2. Διοικητική Πρακτική.** Το 2018 ο Διευθυντής Φορολογικής Διοίκησης διευκρίνισε με εγκύκλιό του στις φορολογικές αρχές ότι, σε περίπτωση αποφάσεων που δεν κοινοποιούνται στους ενδιαφερόμενους, οι αρμόδιες αρχές πρέπει να διασφαλίζουν ότι τα πρόσωπα αυτά γνωρίζουν το περιεχόμενο των αποφάσεων που τους αφορούν και θα πρέπει να καθορίζεται η ακριβής ημερομηνία, κατά την οποία οι αρχές θεωρούν τεκμηριωμένα ότι έλαβαν γνώση του περιεχομένου αυτών των αποφάσεων.

¹⁵ ΣτΕ 2034/2011

¹⁶ ΣτΕ 878/2017

¹⁷ ΣτΕ 254/2014

PERLALA

- 1. Νομοθετική τροποποίηση.** Με το άρθρο 11 § 2 του Ν.3904/2010 τροποποιήθηκε το άρθ. 171 του ΚΠοινΔ, το οποίο προβλέπει πλέον ότι επέρχεται απόλυτη ακυρότητα, μεταξύ άλλων, αν δεν τηρηθούν οι διατάξεις που καθορίζουν την εμφάνιση, την εκπροσώπηση και την υπεράσπιση του κατηγορουμένου και την άσκηση των δικαιωμάτων που του παρέχονται από την ΕΣΔΑ. Η Εισηγητική Έκθεση του παραπάνω νόμου αναφέρει ρητά ότι η τροποποίηση του άρθ. 171 ΚΠοινΔ, ως προς την εισαγωγή του κριτηρίου της παραβίασης του άρθ. 6 ΕΣΔΑ ως λόγου απόλυτης ακυρότητας της διαδικασίας, γίνεται για να διασφαλισθεί η αποτελεσματική εφαρμογή των προβλεπόμενων από την ΕΣΔΑ δικαιωμάτων από τις δικαστικές αρχές. Περαιτέρω, ένας από τους προβλεπόμενους στο άρθρο 550 ΚΠοινΔ λόγους αναίρεσης είναι η απόλυτη ακυρότητα κατά τη διαδικασία (άρθ. 171).
- 2. Μεταστροφή νομολογίας.** Η νομολογία του ΑΠ που ακολούθησε την παραπάνω νομοθετική τροποποίηση δέχεται ότι «η παραβίαση των προβλεπόμενων στο άρθρο 6 ΕΣΔΑ δικαιωμάτων του κατηγορούμενου συνιστά λόγο αναίρεσης, λόγω απόλυτης ακυρότητας της διαδικασίας»¹⁸.

ΑΛΒΑΝΟΣ

Με την απόφαση με αριθμό 14/2010 της Διοικητικής Ολομέλειας του Αρείου αποφασίσθηκε να μην απαιτείται η παράθεση στο αναιρετήριο των παραδοχών της προσβαλλόμενης απόφασης, ενόψει του ότι η τελευταία αποτελεί στοιχείο του φακέλου.

Επίσης προβλέφθηκε η υπό προϋποθέσεις ευρύτερη χρήση της δυνατότητας συμπλήρωσης από τον Εισηγητή Αεροπαγίτη του αόριστου αναιρετικού λόγου.

¹⁸ ΑΠ 181/2016

ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ – ΔΕΔΟΥΛΗ

Νομοθετική Τροποποίηση. Ο Ν. 3068/2002 προβλέπει τη σύσταση Τριμελών Συμβουλίων Συμμόρφωσης της Διοίκησης προς τις αποφάσεις των εθνικών δικαστηρίων στα ανώτατα δικαστήρια (ΣτΕ, ΑΠ, Ελ. Συνέδριο) και στα διοικητικά δικαστήρια. Τα στατιστικά στοιχεία που συλλέγονται δείχνουν θετικά αποτελέσματα για τη λειτουργία των συμβουλίων αυτών, όπως αποδεικνύεται από τον μικρό αριθμό ανεκτέλεστων αποφάσεων την περίοδο 2004-2014.

ΤΣΑΛΚΙΤΖΗΣ

- 1. Συνταγματική αναθεώρηση.** Το άρθρο 62 § 1 του Συντάγματος αναθεωρήθηκε κατά την αναθεώρηση του 2019¹⁹: η άρση της βουλευτικής ασυλίας για εγκλήματα που δεν συνδέονται με την άσκηση βουλευτικών καθηκόντων ή δραστηριότητας κατέστη υποχρεωτική για την Βουλή.
- 2. Τροποποίηση Κανονισμού της Βουλής.** Με την τροποποίηση των παραγράφων 3 και 4 του Κανονισμού της Βουλής περιορίστηκαν οι λόγοι απόρριψης αιτήματος άρσης βουλευτικής ασυλίας και προβλέφθηκε η υποχρέωση παροχής ειδικής αιτιολογίας από την αρμόδια Επιτροπή, στη περίπτωση που διατυπώνει αρνητική εισήγηση.
- 3. Αλλαγή Κοινοβουλευτικής πρακτικής.** Σε συνέχεια των αποφάσεων του ΕΔΔΑ και των παραπάνω μεταρρυθμίσεων, αυξήθηκε σημαντικά το ποσοστό των υποθέσεων στις οποίες αποφασίσθηκε η άρση της ασυλίας του διωκόμενου βουλευτή.

¹⁹ ΦΕΚ 187Α/28-11-2019

Σχόλια

Σύμφωνα με πάγια νομολογία του ΕΔΔΑ η Σύμβαση καθιερώνει δικαιώματα πραγματικά και αποτελεσματικά, όχι θεωρητικά και πλασματικά²⁰. Επομένως, η άσκησή τους δεν μπορεί να εξαρτάται από υπερβολικά τυπικές/τυπολατρικές προϋποθέσεις²¹. Στο πλαίσιο του άρθρου 6 ΕΣΔΑ εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να διασφαλίσει τον δίκαιο χαρακτήρα της δίκης που διεξάγεται ενώπιον του²². Επομένως, θα πρέπει να καταβάλει κάθε εύλογα αναμενόμενη προσπάθεια, προκειμένου να εξασφαλισθεί η συμμετοχή του ενδιαφερόμενου στη δίκη, ώστε να μπορέσει να τύχει αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας. Η υπερβολικά φορμαλιστική ερμηνεία των εφαρμοστέων κανόνων παραδεκτού εμποδίζει την εξέταση της ουσίας της υπόθεσης και συνιστά εμπόδιο στην πρόσβαση του ενδιαφερόμενου στο δικαστήριο²³.

Περαιτέρω, το ζήτημα της μη εκτέλεσης αποφάσεων εθνικών δικαστηρίων από τη Διοίκηση αποτελεί, σύμφωνα με την πραγματοποιούμενη από την Επιτροπή Υπουργών εποπτεία εκτέλεσης των αποφάσεων του ΕΔΔΑ, συστημικό πρόβλημα στην Ελλάδα. Τα μέτρα που λαμβάνονται προς συμμόρφωση στις παραπάνω αποφάσεις επιτηρούνται στο πλαίσιο της ομάδας υποθέσεων Μπέκα-Κουλοχέρη. Στη Σύνοδο του Σεπτεμβρίου 2017²⁴ η Επιτροπή Υπουργών αποφάσισε να ολοκληρώσει την επιτήρησή της στις υποθέσεις της ομάδας όπου είχαν ληφθεί τα κατάλληλα ατομικά μέτρα συμμόρφωσης και που δεν αφορούσαν επαναλαμβανόμενες παραβιάσεις. Περαιτέρω, επικέντρωσε το ενδιαφέρον της στις υποθέσεις, οι οποίες αφορούσαν το ζήτημα της μη εκτέλεσης αποφάσεων που διατάσσουν την άρση ρυμοτομικής

²⁰ *Bellet v. France*, 4 December 1995, § 36

²¹ *Walchli v. France* §29

²² *Geysseghem v. Belgium* [GC], § 33;

²³ Καραβελατζής § 22.

²⁴ [https://hudoc.exec.coe.int/FRE#{"EXEIdentifier":\["CM/Del/Dec\(2017\)1294/H46-11E"\]}](https://hudoc.exec.coe.int/FRE#{)

Υποθέσεις των οποίων η Επιτήρηση Ολοκληρώθηκε – Άρθρο 6

απαλλοτρίωσης και την τροποποίηση ρυμοτομικού σχεδίου, οι οποίες αποτελούν τον κύριο όγκο της εν λόγω ομάδας υποθέσεων.

Ωστόσο, έχουν εκδοθεί πρόσφατες αποφάσεις του ΕΔΔΑ, όπου διαπιστώνεται και πάλι μη εκτέλεση αποφάσεων εθνικών δικαστηρίων από το Διοίκηση, σε θέματα που δεν αφορούν ρυμοτομικές απαλλοτριώσεις²⁵.

Τέλος, όσον αφορά στο ζήτημα της άρσης της βουλευτικής ασυλίας, σημειώνεται ότι οι παραπάνω τροποποιήσεις, οι οποίες οδήγησαν σε αξιοσημείωτο περιορισμό των απορριπτικών αποφάσεων άρσης ασυλίας βουλευτών, χαιρέτισθηκε από την GRECO, τον Οργανισμό κατά της Διαφθοράς του Συμβουλίου της Ευρώπης. Στην Έκθεση Συμμόρφωσης του 2020 για την Ελλάδα, η GRECO²⁶ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η σχετική σύσταση που είχε απευθύνει στις Ελληνικές Αρχές, για λήψη αποφασιστικών μέτρων, προκειμένου να διασφαλισθεί ότι οι διαδικασίες για την άρση της βουλευτικής ασυλίας δεν θα παρακωλύουν την ποινική δίωξη μελών του Κοινοβουλίου που είναι ύποπτα για διάπραξη αδικημάτων που σχετίζονται με τη διαφθορά, έχει πλέον αντιμετωπιστεί με ικανοποιητικό τρόπο.

²⁵ Για παράδειγμα Νίκα, 35607/12 και Καψίλη 5808/14, αποφάσεις της 18/3/2021.

²⁶ Group of States Against Corruption. Ο Οργανισμός αυτός συστάθηκε το 1999 και έχει ως έργο την παρακολούθηση της συμμόρφωσης των κρατών-μελών με τα πρότυπα που ο Οργανισμός θέτει κατά της διαφθοράς.

Εκτέλεση Αποφάσεων Ε.Δ.Δ.Α.

Υποθέσεις των οποίων η Επιτήρηση Ολοκληρώθηκε – Άρθρο 6

3. Ισότητα των Όπλων

Ομάδα ΓΙΟΣΑΚΗΣ αρ.1 και άλλες 7 υποθέσεις²⁷

Ιστορικό

Στις υποθέσεις αυτές το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση του άρθ. 5 § 4 ΕΣΔΑ στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών που έλαβαν χώρα εναντίον των προσφευγόντων το διάστημα 2005-2012, για τους εξής λόγους: α) το αρμόδιο δικαστικό συμβούλιο ή ο ανακριτής που έκρινε την αίτηση άρσης προσωρινής κράτησης/υφ' όρων απόλυσής τους απέρριψε το αίτημά τους για αυτοπρόσωπη παράστασή τους ενώπιον του, ενώ ο αρμόδιος Εισαγγελέας με αυτοπρόσωπη παρουσία είχε τοποθετηθεί επί του σχετικού αιτήματος, β) η παραπάνω αίτηση των προσφευγόντων δεν έτυχε «ταχείας εξέτασης» από το αρμόδιο Δικαστικό Συμβούλιο²⁸.

Αιτία παραβίασης

Αναφερόμενο σε παλαιότερες συναφείς αποφάσεις²⁹ το ΕΔΔΑ επανέλαβε την ήδη διατυπωθείσα κρίση του ότι η ισότητα των όπλων επιβάλλει να δοθεί στον προσφεύγοντα η δυνατότητα να εμφανισθεί μαζί με τον Εισαγγελέα ώστε να έχει τη δυνατότητα να αντικρούσει με προσήκοντα τρόπο τα συμπεράσματα του τελευταίου και τους επικαλούμενους λόγους για την εξακολούθηση της κράτησής του. Επειδή η ελληνική νομοθεσία δεν επέτρεπε στο πρόσωπο του οποίου είχε διαταχθεί η κράτηση να εμφανισθεί αυτοπροσώπως ενώπιον των οργάνων που θα αποφάσιζαν την άρση ή τη συνέχιση της κράτησής τους, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι οι εν λόγω κρατούμενοι δεν είχαν τη

²⁷ Γιοσάκης Νο.2, 36205/06, της 12/02/2009, Βαλα, 40876/07, της 01/07/2010, Shyti, 65911/09 της 17/10/2013, Χριστοδούλου και λοιποί, 80452/12 της 05/06/2014, Τσιτσιρίγκος, 18230/09 της 05/03/2015, Στεργιόπουλος, 29049/12 της 07/12/2017, Πούλιου, 39726/10 της 08/03/2018. Τελικό ψήφισμα CM/ResDH(2019)344 <http://hudoc.exec.coe.int/FRE?i=001-200055>

²⁸ Για το ζήτημα αυτό, η εξέταση του οποίου εκκρεμεί ακόμη ενώπιον της Επιτροπής Υπουργών βλ. ανάλυση κατωτέρω στην υπόθεση Κρασσάς κατά Ελλάδας.

²⁹ Καμπάνης 17977/91 της 13 Ιουλίου 1995.

δυνατότητα να συμμετάσχουν επαρκώς σε διαδικασίες των οποίων το αποτέλεσμα ήταν αποφασιστικής σημασίας ως προς τη διατήρηση ή μη της κράτησής τους και, συνεπώς, ο νόμος δεν πληρούσε τις απαιτήσεις του άρθ. 5 § 4.

Γενικά Μέτρα Συμμόρφωσης

Νομοθετική τροποποίηση. Το άρθρο 315 § 4 του νέου Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (ν. 4620/2019) προβλέπει ότι: «Όταν το δικαστικό συμβούλιο αποφαίνεται με οποιαδήποτε αφορμή για την προσωρινή κράτηση ή μη του κατηγορουμένου, έχει υποχρέωση, εφόσον υποβληθεί σχετικό αίτημα, να τον καλέσει ενώπιον του προκειμένου να διατυπώσει τις απόψεις του, εκτός αν με ειδική αιτιολογία κρίνει ότι η αυτοπρόσωπη εμφάνιση δεν είναι αναγκαία.»

Σχόλια

Σύμφωνα με πάγια νομολογία του Δικαστηρίου οι διαδικασίες, στις οποίες εξετάζεται η νομιμότητα της κράτησης, θα πρέπει να παρουσιάζουν τις εγγυήσεις και τα στοιχεία μιας δικαστικής διαδικασίας, μεταξύ των οποίων η ισότητα των όπλων των 'διαδίκων', δηλαδή του Εισαγγελέα και του κρατουμένου³⁰. Η εθνική νομοθεσία μπορεί να ικανοποιεί την απαίτηση αυτή με διαφορετικούς τρόπους, εκείνος όμως που θα υιοθετήσει θα πρέπει να διασφαλίζει ότι ο προσφεύγων έχει πληροφορηθεί όσα έχουν κατατεθεί/προταθεί και διαθέτει την πραγματική δυνατότητα να τα αντικρούσει³¹. Τούτο γιατί η πρώτη εγγύηση που απορρέει από το άρθρο 5§4 της Σύμβασης συνίσταται στο δικαίωμα του προσφεύγοντα να ακουστεί πραγματικά από τον δικαστή που δικάζει προσφυγή του κατά της προσωρινής κράτησής του.

Όπως προαναφέρθηκε, το Δικαστήριο είχε επαναλάβει σε αρκετές υποθέσεις³² ότι η ελληνική έννομη τάξη, μη δίνοντας τη δυνατότητα αυτοπρόσωπης παράστασης στον προσφεύγοντα, σε αντίθεση με τον Εισαγγελέα, δεν ανταποκρινόταν στις παραπάνω απαιτήσεις. Επίσης, παρότι σε μεταγενέστερη απόφαση το Δικαστήριο σημείωσε την εξέλιξη

³⁰ Nikolovac κατά Βουλγαρίας [GC], αρ.31195/96, §58

³¹ Lietzowc.κατά Γερμανίας, αρ. 24479/94, §44

³² Προαναφερθείσα Καμπάνης, επίσης στις Κοτσαρίδης71498/01, Σερίφης 27695/03, Τσιτσιρίγγος αρ 2 18230/09, όπως παραπάνω Καμπανέλλης.

του εθνικού δικαίου ως προς το ζήτημα αυτό, από την εποχή έκδοσης της απόφασης Καμπάνης κατά Ελλάδος³³, ωστόσο επισήμανε την άρνηση του δικαστικού συμβουλίου να δεχθεί αίτημα αυτοπρόσωπης παράστασης του προσφεύγοντα, παρά την κατάσταση υγείας και το ποσοστό αναπηρίας του, χωρίς να την αιτιολογήσει ειδικότερα.

Από τα προαναφερόμενα προκύπτει ότι η νομοθεσία έχει εναρμονισθεί πλέον με τη νομολογία του Δικαστηρίου στο συγκεκριμένο ζήτημα, σημειώνοντας όμως τη σημασία της ειδικής αιτιολογίας σε περίπτωση που το Συμβούλιο απορρίπτει αίτημα αυτοπρόσωπης παράστασης, κρίνοντας ότι η τελευταία είναι μη αναγκαία.

³³ Χριστοδούλου και Λουτοί §75

Άρθρο 5

Προσωπική Ελευθερία και Ασφάλεια

Ομάδα S.D. και άλλες 19 υποθέσεις³⁴

Ιστορικό

Αυτή η ομάδα υποθέσεων αναφέρεται στη νομιμότητα της κράτησης μεταναστών και αιτούντων άσυλο, οι οποίοι εισήλθαν παράτυπα στην ελληνική επικράτεια σε χρονικά διαστήματα μεταξύ 2007-2010, συνελήφθησαν και κρατήθηκαν σε διάφορα κέντρα κράτησης προς τον σκοπό της απέλασής τους³⁵. Ορισμένες υποθέσεις αφορούν και την ύπαρξη αποτελεσματικής προσφυγής για δικαστική κρίση της νομιμότητας της κράτησης³⁶.

Αιτία παραβίασης

α) Νομιμότητα κράτησης (άρθ. 5 § 1). Όσον αφορά στους αιτούντες άσυλο, το ΕΔΔΑ επεσήμανε ότι η κράτησή τους στερείτο βάσης στο εθνικό δίκαιο. Η κράτηση γινόταν ενόψει απομάκρυνσης από τη χώρα, ωστόσο οι αιτούντες άσυλο δεν μπορούσαν να απελαθούν έως την εξέταση της αίτησης ασύλου που είχαν υποβάλει. Όσον αφορά στους παράτυπα εισερχόμενους αλλοδαπούς, το πρόβλημα συνδεόταν με την ολιγωρία των αρχών ως προς την εκτέλεση της απόφασης απέλασης ή τη συνέχιση της κράτησής τους, παρότι η εκτέλεση της απόφασης απέλασης είχε προσωρινά ανασταλεί.

³⁴ Τελικό ψήφισμα CM/ResDH(2020)315

<https://hudoc.exec.coe.int/eng#%7B%22EXECLidentifier%22:%5B%22001-207221%22%5D%7D>.

³⁵ Παραβίαση άρθ. 5 § 1 ΕΣΔΑ

³⁶ Παραβίαση άρθ. 5 § 4 ΕΣΔΑ

β) Ύπαρξη αποτελεσματικής προσφυγής για δικαστική κρίση της νομιμότητας της κράτησης (άρθ. 5 § 4). Το Δικαστήριο προέβη σε εξέταση των υπαρχόντων τότε ενδίκων βοηθημάτων κατά της απόφασης απέλασης, για να καταλήξει ότι αυτά δεν ικανοποιούσαν τις απαιτήσεις του άρθ. 5 § 4 της Σύμβασης³⁷.

³⁷ Το ΕΔΔΑ επεσήμανε τα ακόλουθα ζητήματα: στο πλαίσιο αντιρρήσεων κατά της απέλασης ο ενδιαφερόμενος μπορούσε να εγείρει θέματα που σχετίζονταν μόνο με την απέλαση, όχι την κράτηση. Οι αντιρρήσεις, δε, κατά της κράτησης έδιναν τη δυνατότητα εξέτασης της νομιμότητάς της μόνο υπό το φως του κινδύνου για τη δημόσια τάξη ή φυγής. Τέλος, η αίτηση ακύρωσης κατά της απόφασης απέλασης ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων, διαδικασία χρονοβόρα που απαιτεί τη συνδρομή δικηγόρου, δεν συνεπαγόταν την άρση της κράτησης.

Γενικά Μέτρα Συμμόρφωσης

- 1. Νομοθετική τροποποίηση.** - Το Π.Δ. 90/2008³⁸ και ο ν. 4375/2016³⁹ καθιέρωσαν στην ελληνική έννομη τάξη νομική βάση για την κράτηση των αιτούντων άσυλο. Η κράτηση προβλέφθηκε υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις και για συγκεκριμένο διάστημα. Τα στατιστικά της Υπηρεσίας Ασύλου έδειξαν ότι επήλθε επιτάχυνση των διαδικασιών εξέτασης αιτημάτων ασύλου.
 - Με το άρθρο 30 του ν. 3907/2011⁴⁰ τέθηκαν σε ισχύ οι κοινοί ευρωπαϊκοί κανόνες και διαδικασίες για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών, των οποίων η κράτηση διατάσσεται σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, διαρκεί σύντομο χρονικό διάστημα, ενώ οι διαδικασίες απέλασης εκτελούνται με επιμέλεια.
 - Το άρθρο 76 του ν. 3386/2005⁴¹ τροποποιήθηκε, έτσι ώστε να προβλέπεται ρητά η αρμοδιότητα του δικαστή να κρίνει τη νομιμότητα της κράτησης στο πλαίσιο άσκησης αντιρρήσεων. Επίσης, με τον ν. 3907/2011 προβλέπεται αυτόματος επανέλεγχος της νομιμότητας της κράτησης.
- 2. Μεταστροφή νομολογίας.** Στο πλαίσιο εξέτασης αντιρρήσεων του άρθ. 76 του ν. 3386/2005, τα Διοικητικά Δικαστήρια ελέγχουν διάφορες πτυχές της κράτησης των ενδιαφερομένων, διατάσσοντας, κατά περίπτωση, είτε την άρση της κράτησής τους ή τη μεταφορά τους σε κέντρο που προσφέρει καλύτερες συνθήκες κράτησης.

³⁸ Ενσωμάτωση Οδηγίας 2005/85/ΕΚ

³⁹ Ενσωμάτωση Οδηγιών 2013/32 και 2013/33

⁴⁰ Ενσωμάτωση Οδηγίας 2008/115.

⁴¹ Με το άρθρο 55 του ν. 3900/2010.

Σχόλια

Στη συνέχεια των προαναφερόμενων νομοθετικών και νομολογιακών αλλαγών, το ΕΔΔΑ δέχθηκε ότι το τροποποιημένο άρθρο 76 του ν. 3386/2005 συνιστά ένα αποτελεσματικό ένδικο βοήθημα, με το οποίο μπορεί, καταρχάς, ο ενδιαφερόμενος να αμφισβητήσει τη νομιμότητα της κράτησής του. Σημείωσε ότι κατά την εξέταση των αντιρρήσεων λαμβάνονται υπόψη ισχυρισμοί σχετικά με την ιατρική φροντίδα, την ηλικία, τον υπερπληθυσμό, τις συνθήκες υγιεινής κ.α. Ωστόσο, λόγω κάποιων αποφάσεων διοικητικών δικαστηρίων - κυρίως στα πρώτα χρόνια εφαρμογής της τροποποιημένης νομοθεσίας- στις οποίες δεν έλαβε χώρα έλεγχος της νομιμότητας βάσει των επικαλούμενων αιτιάσεων, η Επιτροπή Υπουργών αναμένει την αποστολή επικαιροποιημένης νομολογίας, από την οποία θα προκύπτει ότι ο έλεγχος της νομιμότητας της κράτησης πραγματοποιείται όπως προβλέπει, τόσο η εθνική νομοθεσία, όσο και η νομολογία του ΕΔΔΑ.

Είναι, επομένως, σημαντικό η νομολογία των διοικητικών δικαστηρίων να συνεχίσει να προβαίνει σε λεπτομερή εξέταση και αιτιολογημένη απάντηση στις υποβαλλόμενες κατ' άρθ. 76 του ν. 3386/2005 αντιρρήσεις κατά διοικητικής κράτησης.

2 Κεφάλαιο 2ο: Εκκρεμείς Υποθέσεις

Άρθρο 6

1. Πρόσβαση σε Δικαστήριο

A) ΑΝΑΣΤΑΣΑΚΗΣ

Ιστορικό

Το 2003, το Εφετείο Ηρακλείου απέρριψε αίτημα του προσφεύγοντα για καταβολή αποζημίωσης για την εμπορική αξία της επιχείρησής του που λειτουργούσε σε ακίνητό του που απαλλοτριώθηκε, επειδή το αίτημα προβλήθηκε με τις προτάσεις επί αίτησης προσδιορισμού οριστικής τιμής μονάδας αποζημίωσης του αντιδικού Δημοσίου και είχε διαφορετικό περιεχόμενο από το περιεχόμενο της κύριας αίτησης.

Αιτία παραβίασης

Το ΕΔΔΑ σημείωσε ότι η κρίση των εθνικών δικαστηρίων ότι ο προσφεύγων δεν μπορούσε με τις προτάσεις (ανταίτηση) να προβάλει άλλα ζητήματα από αυτά που αναφερόντουσαν στο εισαγωγικό δικόγραφο της δίκης (αίτηση καθορισμού οριστικής τιμής μονάδας), αποτελεί νομολογιακή κατασκευή. Ειδικότερα, επισήμανε ότι από το γράμμα της διάταξης του άρθρου 20§5 του Κώδικα Απαλλοτριώσεων προκύπτει ότι απαραίτητη προϋπόθεση για να ασκηθεί παραδεκτά μια αντίθετη αίτηση, που κατατίθεται με τις προτάσεις στις πέντε ημέρες που προηγούνται της συζήτησης, είναι να αφορά το ίδιο ακίνητο με εκείνο που αναφέρεται στην αίτηση καθορισμού της οριστικής τιμής αποζημίωσης της απαλλοτρίωσης. Η προϋπόθεση αυτή

πληρούτο στην υπό κρίση υπόθεση, καθώς η αντίθετη αίτηση του προσφεύγοντα επιδίωκε την καταβολή αποζημίωσης για την απαλλοτρίωση του ίδιου ακινήτου με αυτό που αναφερόταν στην κύρια αίτηση που άσκησε το Δημόσιο. Περαιτέρω, το Δικαστήριο σημείωσε ότι το αίτημα καταβολής πρόσθετης αποζημίωσης για την εμπορική αξία της επιχείρησης βρισκόταν σε άμεση σχέση με την αποζημίωση για την απαλλοτρίωση του ακινήτου. Επ' αυτού υπενθύμισε ότι στην απόφαση του Αζας έκρινε ότι, όταν απαλλοτριώνεται η περιουσία ενός προσώπου πρέπει να υπάρχει μια διαδικασία που να διασφαλίζει τη σφαιρική εκτίμηση των συνεπειών της απαλλοτρίωσης, ήτοι την επιδίκαση αποζημίωσης για την αξία του απαλλοτριωθέντος αγαθού, τον καθορισμό των δικαιούχων της αποζημίωσης και κάθε άλλο θέμα σχετικό με την αποζημίωση, συμπεριλαμβανομένων των εξόδων της διαδικασίας.

Τέλος, ως προς την επικληθείσα από το Δημόσιο ορθότητα της κρίσης των εθνικών δικαστηρίων, ως ερειδόμενης στην προβλεπόμενη στο άρθ. 111 του ΚΠολΔ αρχή της προδικασίας, το Δικαστήριο επισήμανε ότι το Εφετείο και ο Άρειος Πάγος δεν στήριξαν τον συλλογισμό τους στην διάταξη αυτή, παρά μόνον στη διάταξη του άρθρου 20 §5 του Κώδικα Απαλλοτριώσεων.

Σχόλιο

Η παραπάνω απόφαση ακολουθεί τον κανόνα της ενιαίας δικονομικής διαδικασίας που έκρινε το ΕΔΔΑ ότι απαιτείται, σύμφωνα με το άρθρο 1 του 1ου Πρωτοκόλλου (απόφαση της 19-9-2002, Αζάς κατά Ελλάδας, αρ. προσφ. 50824/99). Με την απόφαση Αζάς κρίθηκε ότι, όταν η περιουσία ενός ατόμου γίνεται αντικείμενο απαλλοτρίωσης, πρέπει να υπάρχει μία διαδικασία η οποία να διασφαλίζει τη συνολική εκτίμηση των συνεπειών της απαλλοτρίωσης, δηλαδή την επιδίκαση αποζημίωσης για απαλλοτριωθέν ακίνητο, τον καθορισμό των δικαιούχων της αποζημίωσης και κάθε άλλο θέμα σχετικό με την αποζημίωση, συμπεριλαμβανομένων των εξόδων της διαδικασίας. Σε θέματα απαλλοτρίωσης η ορθή ισορροπία που επιδιώκει το άρθρο 1 του 1ου Πρωτοκόλλου επιτυγχάνεται, κατά γενικό κανόνα, όταν εκείνος του οποίου η περιουσία απαλλοτριώνεται εισπράττει μία αποζημίωση που έχει εύλογη σχέση με την αγοραία αξία του ακινήτου⁴². Προκειμένου να διαπιστωθεί αν το επίδικο μέτρο τηρεί την επιδιωκόμενη δίκαιη ισορροπία, και, ειδικότερα, αν δεν θέτει στον προσφεύγοντα ένα δυσανάλογο βάρος, λαμβάνονται υπόψη οι διαδικασίες αποζημίωσης που προβλέπονται από την εθνική νομοθεσία. Χωρίς την καταβολή ενός ποσού ανάλογου με την αξία του πράγματος, η αποστέρηση της κυριότητας συνιστά προσβολή του δικαιώματος στην ιδιοκτησία. Ειδικότερα, η επάρκεια του ποσού της αποζημίωσης θα μπορούσε να αμφισβητηθεί αν κατά τον υπολογισμό του ποσού δεν λήφθηκαν υπόψη στοιχεία που καθιστούν το ποσό της αποζημίωσης κατώτερο της αξίας του απαλλοτριούμενου, όπως όταν το ποσό της αποζημίωσης καταβάλλεται μετά από πάροδο μακρού χρόνου από τον καθορισμό του⁴³. Στην περίπτωση αυτή, πρέπει η Διοίκηση να προβαίνει στην επικαιροποίηση του οφειλόμενου ποσού προκειμένου να

⁴² Holy Monasteries, αρ. προσφ. 13092/86, 13984/88, απόφαση της 9-12-1994, § 71

⁴³ Bibi, no 15643/10, 13-11-14, § 65, Almeida Garrett, 29813/96 and 30229/96, 11-1-2000, § 54, Akkus, 9-7-97, § 29

αντισταθμίσει τη μείωση που επήλθε εξαιτίας του χρονικού διαστήματος που παρήλθε⁴⁴.

Το ζήτημα της ενιαίας διαδικασίας απαλλοτρίωσης, όπως κρίθηκε με την απόφαση Αζάς, έγινε στη συνέχεια δεκτό με τις αποφάσεις με αριθμ. 10/2004 και 11/2004 της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου, νομολογία η οποία έχει καταστεί πάγια⁴⁵.

Σημειώνεται ότι με τις αποφάσεις με αριθμούς 877/2015 και 1064/2017 ο Άρειος Πάγος εναρμονίσθηκε με την απόφαση του ΕΔΔΑ επί της προσφυγής Αναστασάκης στην οποία έκανε ρητή αναφορά. Στην απόφαση, όμως, με αριθμό 1021/2017 το Ανώτατο Ακυρωτικό ακολούθησε την παλαιά νομολογία που κρίθηκε ότι παραβιάζει την ΕΣΔΑ.

⁴⁴ Akkus, ό.π. §§. 29-31

⁴⁵ Βλ. σχετ. ΑΠ 452/2018, ΑΠ 212/2017, ΑΠ 318/2016, ΑΠ 406/2015, ΑΠ 1258/2015, ΑΠ 1060/2008, ΑΠ 1238/2006, ΑΠ 653/2014 κ.λπ

Β) Ομάδα ΒΑΜΒΑΚΑΣ⁴⁶

Τυπολατρική ερμηνεία εθνικών διατάξεων από τον Άρειο Πάγο (Ποινικό Τμήμα), κατά την εξέταση λόγων παραδεκτού αιτήσεων αναίρεσης.

Ιστορικό

Ο Άρειος Πάγος σε διάφορα χρονικά διαστήματα, μεταξύ 2006-2017, απέρριψε ως απαράδεκτες τις υποβληθείσες από τους προσφεύγοντες αιτήσεις αναίρεσης (και σε μια περίπτωση επικύρωσε την αποβολή της πολιτικώς ενάγουσας) για τους ακόλουθους λόγους:

i) οι λόγοι αναίρεσης αναλύονταν σε χωριστό έγγραφο από τη δήλωση (υπόμνημα επισυναπτόμενο στο προτυπωμένο έντυπο που διατίθεται από τη Γραμματεία του Δικαστηρίου ή τον διευθυντή φυλακών⁴⁷)

ii) είχαν λάβει χώρα παραλείψεις κατά την κατάθεση του ενδίκου μέσου ή τη δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής για τις οποίες ευθύνονταν υπάλληλοι της Γραμματείας του δικαστηρίου [μη σύνταξη έκθεσης κατάθεσης⁴⁸, παράλειψη υπογραφής της πράξης κατάθεσης⁴⁹, μη προσδιορισμός στην πράξη κατάθεσης της ιδιότητας υπό την οποία άσκησε την αίτηση αναίρεσης η προσφεύγουσα (κληρονόμος)⁵⁰, μη αναφορά της ιδιότητας της προσφεύγουσας (κληρονόμος) στα πρακτικά του ακροατηρίου του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου⁵¹], ή ο πληρεξούσιος δικηγόρος (μη επισύναψη πληρεξουσίου⁵²).

⁴⁶ Ευαγγέλου κατά Ελλάδα, αριθμ. προσφ. 44078/07, απόφαση της 13-1-2011, Καλλέργης κατά Ελλάδα, αριθμ. προσφ. 37349/07, απόφαση της 2-4-2009, Λούλη κατά Ελλάδα, αριθμ. προσφ. 43374/06, απόφαση της 31-7-2008, Λούλη-Γεωργοπούλου κατά Ελλάδα, αριθμ. προσφ. 22756/09, απόφαση της 16-3-2017, Shuli κατά Ελλάδα, αριθμ. προσφ. 71891/10, απόφαση της 13-7-2017, και Σικ κατά Ελλάδα, αριθμ. προσφ. 28157/09, απόφαση της 29-1-2015.

⁴⁷ Βαμβακάς, Shuli

⁴⁸ Καλλέργης

⁴⁹ Σικ

⁵⁰ Λούλη

⁵¹ Λούλη-Γεωργοπούλου

⁵² Ευαγγέλου

Αιτία παραβίασης

Το ΕΔΔΑ υπενθύμισε την πάγια νομολογία του, σύμφωνα με την οποία το ίδιο δεν έχει ως αποστολή την υποκατάσταση των εθνικών δικαστηρίων, καθώς η ευθύνη της ερμηνείας της εθνικής νομοθεσίας ανήκει καταρχήν στις εθνικές αρχές και ειδικότερα στα δικαστήρια. Σημείωσε, περαιτέρω, ότι το «δικαίωμα σε δικαστήριο», του οποίου το δικαίωμα πρόσβασης συνιστά μία ιδιαίτερη πλευρά, δεν είναι απόλυτο και υπόκειται σε περιορισμούς, ειδικότερα ως προς τους όρους του παραδεκτού ενός ενδίκου βοηθήματος ή μέσου.

Εν τούτοις, οι περιορισμοί αυτοί δεν μπορούν να περιορίσουν την πρόσβαση ενός κατηγορούμενου σε βαθμό ώστε το δικαίωμά του σε δικαστήριο να θιγεί στην ουσία του. Έτσι, το δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο θίγεται όταν η ρύθμισή του παύει να εξυπηρετεί τους σκοπούς της ασφαλείας του δικαίου και της ορθής απονομής της δικαιοσύνης και αποτελεί ένα είδος φραγμού που εμποδίζει την επί της ουσίας εξέταση της υπόθεσης του κατηγορούμενου από το αρμόδιο δικαστήριο. Επιπλέον, το ΕΔΔΑ αναφέρθηκε στην πάγια νομολογία του, σύμφωνα με την οποία το άρθρο 6 της Σύμβασης δεν υποχρεώνει τα συμβαλλόμενα Κράτη να θεσπίσουν εφετεία ή ακυρωτικά δικαστήρια. Ωστόσο, αν ένα Κράτος διαθέτει τέτοια δικαστήρια, υποχρεούται να φροντίζει ώστε οι διοικούμενοι να απολαμβάνουν τις θεμελιώδεις εγγυήσεις του άρθρου 6.

Επικαλούμενο τη θεμελιώδη για μία δημοκρατική κοινωνία αρχή του κράτους δικαίου, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι οι προσφεύγοντες είχαν πρόσβαση στον Άρειο Πάγο, αλλά μόνο για να ακούσουν ότι η αίτησή τους κηρύχθηκε απαράδεκτη με αιτιολογία, η οποία έθετε υπερβολικά εμπόδια στο δικαίωμά τους πρόσβασης: απαίτηση για διατύπωση κατά τρόπο σαφή και ορισμένο λόγων αναίρεσης στο περιθώριο των έξι γραμμών που δέχεται το προτυπωμένο έγγραφο. Περαιτέρω, το ΕΔΔΑ έχει κατ' επανάληψη κρίνει ότι ο προσφεύγων δεν μπορεί να τιμωρηθεί για τη μη τήρηση μίας διατύπωσης που συνιστά, καταρχήν, ευθύνη του υπαλλήλου που είναι αρμόδιος να παραλάβει την αίτηση (γραμματέας,

δ/ντης φυλακών)⁵³. Εν κατακλείδι, το ΕΔΔΑ κατέληξε ότι στον προσφεύγοντα επιβλήθηκε ένα δυσανάλογο βάρος, το οποίο διαρρηγνύει τη δίκαιη ισορροπία μεταξύ, αφενός, του θεμιτού ενδιαφέροντος εξασφάλισης της τήρησης των τυπικών προϋποθέσεων για προσφυγή στη δικαιοσύνη, και, αφετέρου, του δικαιώματος πρόσβασης σε δικαστήριο⁵⁴.

Σχόλιο

Σε αυτή την ομάδα υποθέσεων διαπιστώνεται και πάλι η σημασία που δίνει το Δικαστήριο στην ερμηνεία των διατάξεων του εθνικού δικαίου όχι με αυστηρότητα, αλλά με επιείκεια για τον προσφεύγοντα.

Το άρθρο 474 του νέου Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (ΚΠοινΔ, Ν. 4620/2019) προβλέπει ότι ένδικο μέσο μπορεί επίσης να ασκηθεί και με κατάθεση δικογράφου στον γραμματέα ή στον διευθυντή των φυλακών, όπου θα πρέπει να διατυπώνονται και οι λόγοι για τους οποίους ασκείται. Η ανωτέρω νομοθετική τροποποίηση αποτελεί ευχάριστη εξέλιξη, επειδή με την δυνατότητα για κατάθεση δικογράφου θα εξαλειφθούν οι αιτίες που προκάλεσαν τις παραβιάσεις που διαπιστώθηκαν στις αποφάσεις Βαμβακάς και Shuli. Περαιτέρω, τροποποιήσεις που επήλθαν με τον νέο ΚΠοινΔ, όπως η υποχρεωτική μαγνητοφώνηση των ποινικών δικών και οι μεταβολές στην παράσταση της πολιτικής επίσης επιλύουν ορισμένα από τα προβλήματα που τα ΕΔΔΑ έχει εντοπίσει στις παραπάνω υποθέσεις, όχι όμως όλα.

⁵³ Το ΕΔΔΑ αναφέρθηκε στην απόφαση Μπουλουγουράς κατά Ελλάδα, αρ. προσφ. 66294/01, της 27/05/2004.

⁵⁴ Για παράδειγμα, στην υπόθεση Καλλέργης το Δικαστήριο επεσήμανε ότι «δύσκολα μπορεί να υποστηριχθεί η αναλογικότητα του επιβληθέντος περιορισμού σε σχέση με τις απαιτήσεις της ασφάλειας δικαίου και της ορθής απονομής της δικαιοσύνης, στο μέτρο που το επίδικο δικόγραφο είχε λάβει ημερομηνία, είχε υπογραφεί από τον προσφεύγοντα και τη γραμματέα του Πλημμελειοδικείου, είχε αριθμηθεί και είχε τοποθετηθεί σφραγίδα του δικαστηρίου επί του χαρτοσήμου. Επιπλέον, η κατάθεση της αίτησης εγγράφηκε στο βιβλίο αναιρέσεων της γραμματείας του δικαστηρίου. Δεδομένου του αριθμού των διατυπώσεων που τηρήθηκαν, οι οποίες επέτρεπαν τον σαφή προσδιορισμό της αίτησης και ιδίως την απομάκρυνση κάθε πιθανότητας παραποίησης, το Δικαστήριο δε διακρίνει κανένα λόγο που να αιτιολογεί την άρνηση του Αρείου Πάγου να εξετάσει επί της ουσίας την εν λόγω αίτηση αναίρεσης» (§ 21).

Σε κάθε περίπτωση, υπενθυμίζοντας την προαναφερόμενη ομάδα υποθέσεων Καμβύσης, επισημαίνεται ότι το ζήτημα της φορμαλιστικής ερμηνείας διατάξεων εθνικού δικαίου σχετικά με το παραδεκτό ενδίκων μέσων φαίνεται να απασχολεί συχνά το Δικαστήριο σε υποθέσεις ελληνικού ενδιαφέροντος. Όπως αναφέρεται παραπάνω στο παρελθόν είχε ανακύψει και άλλο παρεμφερές ζήτημα τυπολατρικής ερμηνείας των προϋποθέσεων παραδεκτού της αίτησης αναίρεσης στην πολιτική δικαιοσύνη⁵⁵. Το ζήτημα εκείνο επιλύθηκε με την απόφαση 14/2010 της Διοικητικής Ολομέλειας η οποία, σε συνδυασμό με την αλλαγή της σχετικής νομολογίας που ακολούθησε, οδήγησε στον τερματισμό της επιτήρησης συμμόρφωσης αποφάσεων με τις οποίες είχε διαπιστωθεί παραβίαση του άρθρου 6 § 2 της ΕΣΔΑ (πρόσβαση σε δικαστήριο)⁵⁶. Είναι προφανές ότι μία αντίστοιχη λύση θα αποτελούσε παράδειγμα καλής πρακτικής και υπόδειγμα συμμόρφωσης. Προς το σκοπό αυτό, θα μπορούσε να προβλεφθεί η δυνατότητα συμπλήρωσης της παράλειψης από εκείνον που άσκησε το ένδικο μέσο.

⁵⁵ Ομάδα υποθέσεων Αλβανός αριθ. 38731/05 και λοιπές 3 υποθέσεις. Όπως προαναφέρθηκε, είχε προηγηθεί η απόφαση Μπουλογουράς, ο.π.

⁵⁶ Τελικό Ψήφισμα ομάδας Αλβανός CM/ResDH(2016)178,

<http://hudoc.exec.coe.int/FRE?i=001-165191>

Γ) ΒΑΜΒΑΚΑΣ (αρ. 2)

Μη αναβολή συζήτησης αίτησης αναίρεσης και απόρριψη αυτής λόγω απουσίας του πληρεξούσιου δικηγόρου ο οποίος είχε ορισθεί στο πλαίσιο παροχής νομικής βοήθειας.

Ιστορικό

Το Ποινικό Τμήμα του Αρείου Πάγου απέρριψε αίτηση αναίρεσης του προσφεύγοντος, επειδή ο δικηγόρος του -που είχε διορισθεί στο πλαίσιο παροχής νομικής βοήθειας- δεν παραστάθηκε κατά την ορισθείσα δικάσιμο.

Αιτία παραβίασης

Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι ο Άρειος Πάγος, αντί να απορρίψει την αίτηση αναίρεσης, όφειλε να ερευνήσει τους λόγους της μη εμφάνισης του δικηγόρου του προσφεύγοντος, ο οποίος είχε διορισθεί στο πλαίσιο παροχής νομικής βοήθειας, να βεβαιωθεί ότι τα συμφέροντα του τελευταίου είχαν προστατευθεί και, τελικά, να αναβάλει τη συζήτηση της υπόθεσης, προκειμένου να αποσαφηνιστεί η κατάσταση. Για τον λόγο αυτό, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση του δικαιώματος δίκαιης ακρόασης (άρθρου 6 § 1 ΕΣΔΑ) και συνδρομής από συνήγορο (άρθρο 6 § 3γ ΕΣΔΑ).

Σχόλιο

Το ενδεχόμενο της νομοθετικής ρύθμισης, προς το σκοπό της συμμόρφωσης προς την ως άνω απόφαση, θα μπορούσε να εξετασθεί.

2. Δικαίωμα Εξέτασης Μαρτύρων

ΠΑΝΑΓΗΣ

Αδυναμία κατηγορούμενου να εξετάσει μάρτυρες κατηγορίας.

Ιστορικό

Ο προσφεύγων, δημοτικός υπάλληλος, κατηγορήθηκε για πλαστογραφία, χρήση πλαστού εγγράφου και εκβίαση. Κατά τη δίκη του ενώπιον του Πλημμελειοδικείου Κορίνθου, δύο μάρτυρες κατηγορίες δεν προσήλθαν να καταθέσουν. Το δικαστήριο, χωρίς να διερευνήσει τους λόγους της απουσίας τους, προχώρησε σε ανάγνωση εγγράφων, μεταξύ των οποίων και των προανακριτικών καταθέσεων των εν λόγω μαρτύρων. Ο προσφεύγων κηρύχθηκε ένοχος για πλαστογραφία και καταδικάστηκε σε ποινή φυλάκισης οκτώ μηνών. Κατά την εκδίκαση της έφεσης του προσφεύγοντα ενώπιον του Εφετείου Ναυπλίου, ο τελευταίος ισχυρίστηκε ότι ουδέποτε του δόθηκε η ευκαιρία να εξετάσει τους παραπάνω δύο μάρτυρες κατηγορίας, καθώς το πρωτοβάθμιο δικαστήριο δεν έλαβε κανένα μέτρο για την προσαγωγή τους. Περαιτέρω, ο προσφεύγων κάλεσε το δευτεροβάθμιο δικαστήριο να λάβει υπόψη του μια ένορκη βεβαίωση της μίας εκ των παραπάνω δύο μαρτύρων, η οποία λήφθηκε από συμβολαιογράφο στη Ρουμανία με την οποία βεβαιωνόταν ότι ο προσφεύγων δεν είχε καμία ανάμιξη στην υπόθεση της πλαστογραφίας. Επίσης, ο προσφεύγων κάλεσε το δικαστήριο να μην λάβει υπόψη τις προαναφερόμενες δύο προανακριτικές καταθέσεις, οι οποίες περιείχαν αντιφάσεις. Το δευτεροβάθμιο δικαστήριο απέρριψε τα αιτήματα του προσφεύγοντα και επικύρωσε την ενοχή του, μειώνοντας την ποινή φυλάκισής του σε έξι μήνες. Ο προσφεύγων άσκησε αναίρεση ενώπιον του Αρείου Πάγου, επικαλούμενος, μεταξύ άλλων, παραβίαση του άρθρου 6 § 1 και 3 (δ) της ΕΣΔΑ. Ο Άρειος Πάγος έκανε εν μέρει δεκτή την αναίρεση του προσφεύγοντα και ανέπεμψε την υπόθεση στο Εφετείο προς περαιτέρω εκδίκαση. Ωστόσο, η υπόθεση τέθηκε στο αρχείο του Εφετείου, επειδή,

σύμφωνα με το άρθρο 8 § 4 ν. 4198/2013, οι μη τελεσίδικες αποφάσεις που επιβάλουν ποινή φυλάκισης μέχρι έξι μήνες, εφόσον δεν έχουν εκτιθεί κατά τον χρόνο εισαγωγής του νόμου αυτού, δεν εκτελούνται.

Αιτία παραβίασης

Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 και 3 (δ) της ΕΣΔΑ όσον αφορά στη μη παράσταση των μαρτύρων κατηγορίας. Το ΕΔΔΑ υπενθύμισε τη νομολογία του, σχετικά με τις τρεις προϋποθέσεις, υπό τις οποίες μπορεί να ληφθεί υπόψη από ένα δικαστήριο η κατάθεση ενός απόντος μάρτυρα: 1) εάν υπάρχει σπουδαίος λόγος που δικαιολογεί τη μη εμφάνιση και εξέταση του μάρτυρα κατά την ακροαματική διαδικασία, 2) αν η κατάθεση του απόντος μάρτυρα αποτελεί τη μοναδική ή καθοριστική βάση της καταδίκης και 3) εάν υπήρχαν επαρκείς αντισταθμιστικοί παράγοντες ('counterbalancing factors') και, ιδίως, απτές δικονομικές εγγυήσεις, ώστε να αντισταθμιστούν οι δυσχέρειες που δημιουργούνται στην υπεράσπιση από την αποδοχή της προανακριτικής κατάθεσης και να διασφαλιστεί ο δίκαιος χαρακτήρας της διαδικασίας συνολικά.

Στην προκειμένη περίπτωση, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι: α) τα εθνικά δικαστήρια δεν εξέτασαν τους λόγους απουσίας των μαρτύρων, ούτε έλαβαν μέτρα για να ανευρεθούν και να προσαχθούν, β) οι καταθέσεις των απόντων μαρτύρων έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην καταδίκη του προσφεύγοντα και γ) δεν λήφθηκε υπόψη η ένορκη βεβαίωση που προσκόμισε ο προσφεύγων ως «αντισταθμιστικό μέτρο» στη μη εξέταση των μαρτύρων από την υπεράσπιση.

Κατόπιν αυτών, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι δεν διασφαλίστηκε ο δίκαιος χαρακτήρας της διαδικασίας, στο σύνολό της.

Σχόλιο

Η παραπάνω απόφαση εντάσσεται στην πάγια νομολογία του ΕΔΔΑ σχετικά με τις προϋποθέσεις για τη λήψη υπόψη καταθέσεων απόπτων μαρτύρων και την ανάγκη ύπαρξης επαρκών αντισταθμιστικών παραγόντων (“counterbalancing factors”), ως διαδικαστικών δικαιωμάτων του προσφεύγοντα, ώστε η δίκη να θεωρηθεί δίκαιη, στο σύνολό της⁵⁷.

Λαμβάνοντας υπόψη την προγενέστερη καταδίκη της Ελλάδας για την ίδια αιτία⁵⁸, το ζήτημα αυτό θα πρέπει να τύχει ιδιαίτερης προσοχής από τις δικαστικές αρχές.

⁵⁷ Βλ. απόφαση Schatschaschwili κατά Γερμανίας της 15-12-2015, αρ. προσφ. 9154/10, § 119 και απόφαση της 15-12-2011, Al-Khawaja και Tahery κατά Ηνωμένου Βασιλείου, αρ. προσφ. 26766/05 κ.ά., § 120-125.

⁵⁸ Τσότσος κατά Ελλάδα της 30/04/2009, αρ. προσφ. 25109/07.

Άρθρο 5

Δικαίωμα στην Προσωπική Ελευθερία και Ασφάλεια

Α) ΚΡΑΣΣΑΣ

Εγγύηση για αυτόματο δικαστικό έλεγχο της νομιμότητας της κράτησης μετά από σύλληψη (άρθ. 5 § 3). Ταχεία εξέταση νομιμότητας κράτησης (άρθ. 5 § 4).

Ιστορικό

Μετά από υποβολή μήνυσης από τη σύζυγο του προσφεύγοντα, ο ανακριτής του απέστειλε κλήση προς εμφάνιση, την οποία ο προσφεύγων δεν έλαβε, λόγω λάθους στη διεύθυνση της κατοικίας του. Στη συνέχεια, ο ανακριτής εξέδωσε ένταλμα σύλληψης εναντίον του προσφεύγοντα με την αιτιολογία, μεταξύ άλλων, ότι αυτός δεν είχε παρουσιαστεί ενώπιον του. Ο προσφεύγων δεν έλαβε γνώση ούτε αυτού του εντάλματος. Η πρόεδρος Εφετών που αποφάσισε να παραπέμψει τον προσφεύγοντα σε δίκη, διέταξε την παράταση της ισχύος του εντάλματος σύλληψης, καθώς και, σε περίπτωση σύλληψης, τη διατήρηση της κράτησής του μέχρι την εξέταση των εναντίον του κατηγοριών. Την ίδια μέρα, ο προσφεύγων συνελήφθη στον τόπο εργασίας του, όμως δεν παρουσιάσθηκε ενώπιον του ανακριτή για να εξετασθεί η νομιμότητα της κράτησης του.

Στις 03/02/2011 ο προσφεύγων κατέθεσε αίτηση αντικατάστασης της προσωρινής κράτησης με όρους. Στις 09/03/2011 το Συμβούλιο Εφετών Αθηνών εξέτασε την αίτηση και την έκανε δεκτή.

Αιτία παραβίασης

Το ΕΔΔΑ επισήμανε ότι το άρθρο 5 § 3 παρέχει δικαιώματα σε δύο διαφορετικές φάσεις της ποινικής διαδικασίας: α) κατά τη σύλληψη προσώπου και β) και την περίοδο της κράτησής του. Σημείωσε ότι ο δικαστικός έλεγχος κατά την πρώτη εμφάνιση του συλληφθέντος πρέπει να είναι αυτόματος και άμεσος, να μην εξαρτάται δηλαδή από αίτηση του συλληφθέντος. Πρωτίστως, όμως, πρέπει να είναι άμεσος και να έχει σύντομη διάρκεια. Αναφερόμενο στα πραγματικά περιστατικά της συγκεκριμένης υπόθεσης το Δικαστήριο κατέληξε ότι υπήρξε παραβίαση του εν λόγω άρθρου επειδή ο προσφεύγων κρατήθηκε χωρίς να παρουσιασθεί ποτέ ενώπιον δικαστή, ώστε να εξετασθεί η νομιμότητα της κράτησής του.

Το ΕΔΔΑ περαιτέρω υπενθύμισε ότι, σύμφωνα με τη νομολογία του, οι διαδικασίες σχετικά με θέματα στέρησης ελευθερίας, με την έννοια του άρθρου 5, § 4, απαιτούν ιδιαίτερη επιμέλεια και ότι οι εξαιρέσεις από την αρχή της "άμεσης" διαπίστωσης της νομιμότητας της κράτησης θα πρέπει να ερμηνεύονται στενά. Σημειώνοντας ότι το κατά πόσο μία διαδικασία ολοκληρώθηκε με ταχύτητα εκτιμάται όχι αφηρημένα, αλλά στο πλαίσιο μίας συνολικής εκτίμησης των δεδομένων της⁵⁹, κατέληξε ότι το διάστημα των 35 ημερών, που μεσολάβησε μεταξύ κατάθεσης αίτησης από τον προσφεύγοντα και έκδοσης απόφασης, δεν είναι συμβατό με την απαίτηση άμεσου ελέγχου υπό την έννοια του άρθρου 5 § 4 της Σύμβασης.

⁵⁹ Fuchser κατά Ελβετίας, αρ. 55894/00, §43, 13 Ιουλίου 2006).

Σχόλιο

Το Δικαστήριο έχει επισημάνει ότι το άρθρο 5 § 4 αποτελεί διάταξη habeas corpus της Σύμβασης. Παρέχει στους κρατούμενους το δικαίωμα να επιδιώκουν τον δικαστικό έλεγχο της κράτησής τους⁶⁰. Τους διασφαλίζει επίσης το δικαίωμα η νομιμότητα της κράτησής τους να κριθεί «εντός βραχείας προθεσμίας» από δικαστήριο, το οποίο θα διατάξει την άρση της κράτησής τους, εάν η κράτηση δεν είναι νόμιμη⁶¹. Το ερώτημα αν έχει γίνει σεβαστό το δικαίωμα να κριθεί η νομιμότητα της κράτησης «εντός βραχείας προθεσμίας» πρέπει να απαντηθεί υπό το φως των περιστάσεων κάθε υπόθεσης⁶², πάντως η δυνατότητα για έλεγχο της νομιμότητας θα πρέπει να παρέχεται αμέσως μετά την σύλληψη του ατόμου και, στη συνέχεια, να επανελέγχεται σε εύλογα χρονικά διαστήματα, εάν αυτό είναι απαραίτητο⁶³. Δεδομένου, όμως, ότι διακυβεύεται η ελευθερία του ατόμου, το κράτος πρέπει να διασφαλίσει ότι οι διαδικασίες διεξάγονται το συντομότερο δυνατόν⁶⁴.

Κατά τη διενέργεια της αξιολόγησής του, το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη περιστάσεις όπως η πολυπλοκότητα των διαδικασιών, η συμπεριφορά των αρχών και του προσφεύγοντα, το διακύβευμα για τον τελευταίο⁶⁵ καθώς και τυχόν ιδιαιτερότητες της διαδικασίας⁶⁶. Η επισκόπηση, πάντως, της συναφούς νομολογίας του Δικαστηρίου δείχνει ότι οι απαιτήσεις του, όταν κρίνει τον εύλογο χαρακτήρα της διάρκειας της διαδικασίας ελέγχου της νομιμότητας της κράτησης, είναι ιδιαίτερας αυστηρές⁶⁷.

⁶⁰ Mooren κατά Γερμανίας [GC], § 106; Rakevich κατά Ρωσικής Ομοσπονδίας, § 43.

⁶¹ Ilseher κατά Γερμανίας [GC], § 251; Khlaifia και άλλοι κατά Ιταλίας [GC], § 131.

⁶² Rehbock κατά Σλοβενίας, § 84

⁶³ Molotchko κατά Ουκρανίας, § 148

⁶⁴ Khlaifia κ.λπ. κατά Ιταλίας [GC], § 131

⁶⁵ Ilseher κατά Γερμανίας [GC], § 252, Mooren κατά Γερμανίας [GC], § 106, MehmetHasanAltan κατά Τουρκίας, § 162.

⁶⁶ Khlaifia και άλλοι κατά Ιταλίας [GC], § 131; MehmetHasanAltan κατά Τουρκίας, § 163

⁶⁷ Ενδεικτικά, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι υπήρξε υπέρβαση της «βραχείας προθεσμίας» με την έννοια του άρθρου 5 § 4 στις ακόλουθες υποθέσεις: Rehbock κατά Σλοβενίας, (αριθ. 29462/95): διάρκεια 23 ημερών, GB κατά Ελβετίας (αριθ. 27426/95, 30 Νοεμβρίου 2000): 32

Το ζήτημα της έκδοσης απόφασης επί αίτησης άρσης/αντικατάστασης της προσωρινής κράτησης με περιοριστικούς όρους εντός «βραχείας προθεσμίας» έχει οδηγήσει επανειλημμένα σε καταδικαστικές για την Ελλάδα αποφάσεις. Συγκεκριμένα, στο πλαίσιο ατομικών προσφυγών κατά της Ελλάδας έχουν κριθεί μη εύλογα τα ακόλουθα διαστήματα: 34 μέρες (Στεργιόπουλος⁶⁸), 35 μέρες (Πουλίου⁶⁹), 47 μέρες (Χριστοδούλου και λοιποί⁷⁰), 96 ημέρες (Γιοσάκης Νο1⁷¹), 3 μήνες και οκτώ μέρες (Shyti⁷²).

Καθίσταται, επομένως, σαφές, ότι διαστήματα που υπερβαίνουν τα ανωτέρω αναφερθέντα, δεν είναι συμβατά με τις απαιτήσεις του άρθρου 5 § 4 ΕΣΔΑ. Φυσικά λαμβάνονται υπόψη οι ειδικότερες περιστάσεις της κάθε υπόθεσης, ωστόσο υπέρβαση δικαιολογείται μόνο κατ' εξαίρεση και εφόσον πράγματι υφίστανται ειδικοί λόγοι.

Συναφώς, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η με αρ. 10/2019 εγκύκλιος του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, η οποία, με αφετηρία τη συγκεκριμένη απόφαση του ΕΔΔΑ, σημειώνει ότι «πρέπει έναντι των άλλων υπηρεσιακών υποχρεώσεων του αρμόδιου εισαγγελικού λειτουργού να δίδεται απόλυτη προτεραιότητα στη σύνταξη τις εισαγγελικής πρότασης,, ώστε να επιτυγχάνεται η άμεση εισαγωγή της υπόθεσης στο δικαστικό συμβούλιο προκειμένου να εκδοθεί (με την ίδια οφειλόμενη ταχύτητα) το σχετικό βούλευμα, που αφορά την προσωπική ελευθερία του κατηγορούμενου».

ημέρες, Mamedona κατά Ρωσικής Ομοσπονδίας (αριθ. 7064/05, 1η Ιουνίου 2006): 36 ημέρες, Mooren κατά Γερμανίας (αριθ. 1364/03, 13 Δεκεμβρίου 2007): 2 μήνες και 22 ημέρες.

⁶⁸ Αρ. 29049/12, της 07/12/2017

⁶⁹ Αρ. 39726/10, της 08/03/2018

⁷⁰ Αρ. 80452/12, της 05/06/2014

⁷¹ Αρ. 42778/05, της 12/02/2009

⁷² Αρ. 65911/09, της 17/10/2013. Συμπληρωματικά, αναφέρεται ότι το Δικαστήριο διαπίστωσε παραβίαση κατά άλλων κρατών στις ακόλουθες υποθέσεις: Rehbock κατά Σλοβενίας, (αριθ. 29462/95): διάρκεια 23 ημερών, GB κατά Ελβετίας (αριθ. 27426/95, 30 Νοεμβρίου 2000): 32 ημέρες, Mamedona κατά Ρωσίας (αριθ. 7064/05, 1η Ιουνίου 2006): 36 ημέρες, Mooren κατά Γερμανίας (αριθ. 1364/03, 13 Δεκεμβρίου 2007): 2 μήνες και 22 ημέρες.

Β) Ομάδα **BENIOS**⁷³

Ελαττώματα και ελλείψεις στη διαδικασία ακούσιας ψυχιατρικής εξέτασης των προσφευγόντων (άρθ. 5 § 1ε).

Ιστορικό

Σε συνέχεια αιτήματος που υπέβαλαν στον Εισαγγελέα συγγενείς των προσφευγόντων, για ψυχιατρική εξέταση των τελευταίων, έλαβε χώρα η προβλεπόμενη από τον νόμο διαδικασία εγκλεισμού τους για ψυχιατρική εξέταση σε ψυχιατρική κλινική νοσοκομείου.

Αιτία παραβίασης

Το ΕΔΔΑ σημείωσε πολλές υπερβάσεις των προθεσμιών που προβλέπονται για την ακούσια ψυχιατρική εξέταση, όπως σχετικά με την εκτέλεση της εντολής του Εισαγγελέα για μεταφορά του προσώπου που θα εξετασθεί σε κλινική, τη διαβίβαση στον Εισαγγελέα της έκθεσης των ψυχιάτρων, την εισαγωγή της υπόθεσης από τον Εισαγγελέα στο αρμόδιο δικαστήριο, την κλήση του προσφεύγοντα για παράσταση σε αυτό και, κυρίως, την έκδοση απόφασης από το δικαστήριο⁷⁴. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι οι προθεσμίες αυτές, έχουν σκοπό να αποφευχθεί κάθε αυθαιρεσία στην διαδικασία λήψης απόφασης που κινδυνεύει να επιφέρει μακροχρόνιες συνέπειες στην ζωή του φερόμενου ως ασθενή. Επομένως, η στέρηση της ελευθερίας των προσφευγόντων έγινε κατά παραβίαση του άρθ. 5 της ΕΣΔΑ.

⁷³ Και μία ακόμη υπόθεση: Καραμανώφ, Αρ. 46372/09, της 26/07/2011.

⁷⁴ Στην υπόθεση Καραμανώφ το ΕΔΔΑ σημείωσε, περαιτέρω, το γεγονός ότι ο Εισαγγελέας διέταξε τη μεταφορά του προσφεύγοντα σε ιδιωτική κλινική, μετά από αίτημα της μητέρας του, παρά την αντίθεση κρίση του Διευθυντή του Ψυχιατρικού Νοσοκομείου και ενώ εκκρεμούσε η διαδικασία ενώπιον του αρμόδιου δικαστηρίου.

Σχόλιο

Σύμφωνα με πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, κάποιος μπορεί να στερηθεί την ελευθερία του ως «ψυχικά πάσχων», αν πληρούνται οι ακόλουθες (ελάχιστες) προϋποθέσεις:

- θα πρέπει να αποδεικνύεται αξιόπιστα, από αντικειμενική ιατρική πραγματογνωμοσύνη, ότι είναι «ψυχικά πάσχων», εκτός εάν απαιτείται έκτακτη κράτηση
- η ψυχική διαταραχή του ατόμου πρέπει να είναι τέτοιου είδους που να απαιτεί υποχρεωτικό εγκλεισμό. Η στέρηση της ελευθερίας πρέπει να αποδεικνύεται ως απαραίτητη από τις συγκεκριμένες περιστάσεις
- η ψυχική διαταραχή, που επαληθεύεται από αντικειμενικά ιατρικά στοιχεία, πρέπει να διαρκεί καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου του εγκλεισμού⁷⁵.

Ειδικότερα, το άρθρο 5 § 1 (ε) της Σύμβασης παρέχει διαδικαστικές εγγυήσεις που συνδέονται με τη δικαστική διαδικασία που θα πρέπει να ακολουθηθεί σε περιπτώσεις ακούσιας ψυχιατρικής εξέτασης ενός ατόμου⁷⁶. Η έννοια της «νομιμότητας» απαιτεί μια δίκαιη και σωστή διαδικασία που να παρέχει στον ενδιαφερόμενο επαρκή προστασία από αυθαίρετη στέρηση της ελευθερίας⁷⁷, δεδομένης της ευαλωτότητας των ατόμων που πάσχουν από ψυχικές διαταραχές⁷⁸.

Τέλος, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι το άρθρο 5 §1 παραπέμπει ως επί το πλείστον στην εθνική νομοθεσία και καθιερώνει την υποχρέωση σεβασμού των ουσιαστικών και δικονομικών κανόνων δικαίου, όμως απαιτεί επίσης η στέρηση της ελευθερίας να μην είναι αντίθετη με τον

⁷⁵ Inseher κατά Γερμανίας [GC], § 127, Stanev κατά Βουλγαρίας [GC], § 145; Δ.Δ. v. Λιθουανία, § 156 • Kallweit κατά Γερμανίας, § 45; Shtukaturon κατά Ρωσίας, § 114; Varbanov κατά Βουλγαρία, § 45 • και Winterwerp κατά Ολλανδίας, § 39.

⁷⁶ M.S. κατά Κροατίας (αρ. 2), § 114

⁷⁷ V.K. κατά Ρωσικής Ομοσπονδίας, § 33, X. v. Φινλανδία, § 148

⁷⁸ M.S. κατά Κροατίας (αρ. 2), § 147

σκοπό του άρθρου αυτού, που είναι η προστασία του ατόμου από την αυθαιρεσία⁷⁹. Εναπόκειται κατά πρώτο λόγο στις εθνικές αρχές, και ιδίως στα δικαστήρια, να ερμηνεύσουν και να εφαρμόσουν το εθνικό δίκαιο. Ωστόσο, από την στιγμή που ενδεχόμενη μη τήρηση του εθνικού δικαίου συνιστά αιτία παραβίασης της Σύμβασης, το Δικαστήριο μπορεί και πρέπει να ασκήσει έλεγχο για να διαπιστωθεί εάν τηρήθηκαν τα προβλεπόμενα από το εθνικό δίκαιο⁸⁰.

Ως προς τις ελλείψεις που το Δικαστήριο έχει επισημάνει με τις παραπάνω αποφάσεις, σημειώνεται ότι, απαντώντας στις διαπιστώσεις σχετικά με το ζήτημα της ακούσιας νοσηλείας της Επιτροπής για της Απαγόρευση των Βασανιστηρίων (CPT, Έκθεση Φεβρουαρίου 2019), οι ελληνικές αρχές δήλωσαν ότι σχεδιάζουν τη λήψη νομοθετικών μέτρων, με τα οποία θα υιοθετούνται οι συστάσεις της.

Επισημαίνεται, πάντως, ότι η τήρηση των προβλεπόμενων στην εθνική νομοθεσία προθεσμιών πρέπει να διασφαλίζεται σε κάθε περίπτωση.

⁷⁹ Winterwerp κατά Ολλανδίας, § 39, και Hutchison Reid κατά Ηνωμένου Βασιλείου, αρ. 50272/99, 20 Φεβρουαρίου 2003, §46

⁸⁰ Douiyeb κατά Ολλανδίας [GC], αρ. 31464/96, §45, 4 Αυγούστου 1999, Pantea κατά Ρουμανίας, αρ. 33343/96, §220, CEDH 2003-VI και Chtoukqtouρον κατά Ρωσίας, αρ. 44009/05, § §115-116, 27 Μαρτίου 2008

Εκτέλεση Αποφάσεων Ε.Δ.Δ.Α
(παραβιάσεις των άρθρων 5 και 6 της Ε.Σ.Δ.Α.)

Νομικό Συμβούλιο του Κράτους
Γραφείο Εκτέλεσης Αποφάσεων Ευρωπαϊκού
Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

ΝΟΜΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ 68 και ΧΑΡΙΛΑΟΥ ΤΡΙΚΟΥΠΗ Τ.Κ. 106 78 ΑΘΗΝΑ

email: info@nsk.gr, web: www.nsk.gr

Γραφείο Εκτέλεσης Αποφάσεων Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

email: hragent@nsk.gr